

Vigadtunk és sírtunk Ünnepek és ünneplési szokások Magyarországon a politikai rendszerváltás időszakában: 1989–1990 (2. rész)

Hazánkban az 1989–90-es rendszerváltás békés volt. A forradalmi átalakulásra – szemben az 1956-ban történekekkel – vérontás nélkül került sor. Ugyanakkor a politikai küzdelem nem maradt el. Az első komoly összeütközés 1989. március 15-én volt, mikor az ellenzék, illetve az ellenzéki pártok, szervezetek mindent megtettek annak érdekében, hogy minél több embert mozgósítsanak, vigyenek az utcára. Békés, ugyanakkor kormányzóképes erőként kívántak feltűnni a polgárok előtt. Nem is eredménytelenül. Igaz, ezzel párhuzamosan, a regnáló hatalom is mindent megtett, hogy március 15-én (ismét) a Magyar Szocialista Munkáspárt legyen a főszereplő. Más kérdés, hogy ez már kevésbé sikerült. 1989. március idusán már csak keveseket mozgósítottak a régi jelszavak. Függetlenül attól, hogy a pártállami struktúra – ekkor még – létezett, s a rendszer, ha „döcögve” is, de még működött. Nem véletlen, hogy a március 15-ét követő következő ünnepet, 1989. március 21-ét, a Tanácsköztársaság kikiáltásának „szép kerek” hetvenedik évfordulóját, a hatalom még a hagyományos módon, „vörösbe burkolva” köszöntötte. A világban zajló változásokra, a minket körülvevő valóságra fittyet hányva.

(A Tanácsköztársaság kikiáltásának 70. évfordulója) „Debrecenben tegnap megtartották a Tanácsköztársaság kikiáltásának 70. és a KISZ zászlóbontása 32. évfordulójának alkalmából szervezett központi ünnepséget.” – olvashatjuk a *Népszabadság* március 22-i számában, a *Jelent és jövőt jelző évforduló* címet viselő cikkben, Rác T. János tollából.¹ Ugyanebből az írásműből megtudhatjuk azt is, hogy „*A Kölcsey Ferenc Művelődési Központ előtti téren, illetve az épületben lezajlott rendezvényeket megelőzően a párt, állami és társadalmi szervek valamint a fegyveres testületek képviselői megkoszorúzták a tanácsköztársasági emlékművet.*”² A művelődési központ előtti ünnepi rendezvényt egyébként „... *Gönczi János, a KISZ Központi Bizottságának titkára nyitotta meg.*”³ Ő – több más gondolat mellett – „*Hangsúlyozta, hogy a 32 éves KISZ egy hónap múlva megkezdődő kongresszusán létrejön az ifjúsági szervezetek szövetsége, amely olyan baloldali szervezeteket köt majd össze, amelyeknek önálló arcuk, önálló programjuk van, s e szövetség a megújuló, a valóban mozgalmi karakterszerű MSZMP ifjúsági szövetségeseként, partnereként működik majd.*”⁴ Gönczi János beszédét követően Lukács János az MSZMP Politikai Bizottságának tagja, a Központi Bizottság titkára tartott ünnepi beszédet. Ő „*Bevezetőjében hangsúlyozta: az új társadalmi formáció új változatát nekünk, benne élőknek kell világra segítenünk. Hűségesek maradunk minden nemes, jobbitó szándékhoz és értékhez, ám semmit sem szabad megismételni abból, ami tévedésbe, zsákutcába vitt.*”⁵ Lukács János véleménye szerint: „*Ez a nép, a magyar munkásság, a baloldali értelmiség, a földre vágó parasztság a második világháború után ismét a szocializmus mellett voksolt...*”⁶ Igaz a KB titkára beszélt arról is, hogy „...*a tegnap mai értékelése során néhány illúzióval is le kell számolni. Ilyen volt 1919-ben, hogy küszöbönáll a világforradalom és az emberiség velünk együtt menetel majd a közeli szép jövő felé.*”⁷ Nos, ez valóban illúzió volt 1919-ben. Az pedig hét évtizeddel később, 1989-ben volt illúzió, tévedés, amit

Lukács említett beszédében úgy fogalmazott meg: „*Am nem tévedés a történelem részéről a szocializmus, amelynek mostani megújulása – hívják bár peresztrojkának, vagy reformnak – az 1917-es, illetve az 1919-es alapokon kezdett létezni.*”⁸

A debreceni ünnepi eseményeknél megmaradva Gönci János és Lukács János beszédeit követően a művelődési központ előtti téren „...a debreceni és a nyíregyházi színház művészei adtak műsort, majd a művelődési házban átadták az idei KISZ-díjakat.”⁹ Ugyanitt, a művelődési házban „A ház másik termében a debreceni Pár(t)beszéd klub rendezett véleménycserét ünnepünkéről és történelmi értékelésük fejlődéséről az MSZMP, a KISZ, a Fidesz és a Kiszgazdapárt képviselőinek részvételével.”¹⁰ Arra a kérdésre a Népszabadság, illetve Rác T. János cikke, sajnos, nem tért ki, hogy mi volt az említett, pártok közötti „diskurzus” eredménye. Homályban marad az is, hogy (legalább nagyjából) hány ember vett részt az említett debreceni ünnepségen, hányan voltak kíváncsiak a Tanácsköztársaság hetvenedik évfordulójának köszöntésére. Az viszont bizonyos, hogy a debreceni központi ünnepség mellett a fővárosban is zajlottak az események.

„A mai napon a Münnich Ferenc Társaság és az ELTE KISZ Bizottsága koszorúzási ünnepséget tartott a Felvonulási téren lévő Tanácsköztársasági emlékműnél.” – olvashatjuk a Budapesti Rendőr-főkapitányság III/III. osztályának, 1989. március 21-i, szigorúan titkos jelentésében.¹¹ Ugyanezen jelentésből megtudhatjuk azt is, hogy Budapesten (a rendőrség becslése szerint) „A MEMOSZ Székház előtt 16.30-tól 17.00 óráig kb. 80–100 fő gyűlt össze.”¹² Az ünnepség résztvevői ezt követően „17.00 órakor a Bányász zenekar vezetésével megkezdtek az átvonulást a Tanácsköztársasági emlékműhöz. 17.05-re a szobor előtt mintegy 150–200 fő jelenlétében a Himnusz hangjaival megkezdődött az ünnepség.”¹³ Amit egyébként a rendőrség, az egybegyűltek szerény létszáma ellenére is, sikeresnek értékelt. Különösen elégedettek voltak azzal, hogy az ünnepi beszéd „...pozitív hangvételű volt (kiállt az MSZMP mellett).” Igaz az ünnepség alatt „A rendezvényen megjelent néhány »Dunakörös« és »FIDESZ«-tag is, akik...”¹⁴ – a rendőrség állítása szerint – „...magnóra vették az elhangzott beszédet.”¹⁵ Más egyéb „gikszer” azonban nem volt, sőt ezen a koszorúzási ünnepségen jelentették be azt a hírt, „...hogy ma [azaz 1989. március 21-én] megalakult a Münnich Ferenc Társaság. ifjúsági szervezete, a »Szocialista Ifjúsági Szövetség«.”¹⁶ Mindez – nem vitás – a „régí szép időket”, a hatvanas, hetvenes éveket idézte.

A múltat, a régi kommunista hagyományokat elevenítette fel az is, ahogyan a Népszabadság március 21-i számában, teljes terjedelemben, közzétette a szovjetek „megható” üdvözlő táviratát a Tanácsköztársaság létrejöttének 70. évfordulója alkalmából. Az említett táviratban, melyet a Szovjetunió Kommunista Pártjának Központi Bizottsága, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége és a Szovjetunió Minisztertanácsa küldött az MSZMP Központi Bizottságának, az Elnöki Tanácsnak, illetve a hazai Minisztertanácsnak – többek közt – ez állt: „A Szovjet-Oroszország és a Magyar Tanácsköztársaság forradalmi harcában született elvtársi szolidaritás kiállta az idők próbáját, a magyar és szovjet nép közötti internacionalista szövetséggé alakult át.”¹⁷ Igaz ugyanezen Népszabadság azért ekkor, a 70. évfordulón, néhány cikkében már igyekezett árnyaltabb képet adni az 1919-es történésekről.¹⁸ Mindez azonban nem változtatott azon, hogy a következő „vörös ünnep”, április 4-e – március 21-hez hasonlóan – a pártállam akaratának megfelelően lett ünnepelve, ünnepeltetve.

(Minden marad a régiben, s mégis minden más: április 4-e, május 1-e és augusztus 20-a a fordulat évében) „Hazánk felszabadulásának 44. évfordulójára emlékeztek kedden országszerte. A párt-, az állami, a társadalmi és a tömegszervezetek vezető képviselői és

tagjai, a vállalatok, intézmények dolgozói, a települések lakossága ezen a napon díszünnepségeken, nagygyűléseken idézték fel a Magyarország fasiszta elnyomás alóli szabadulásának örömteli pillanatait...” – olvashatjuk a *Népszabadság* 1989. április 5-i számában.¹⁹ Ugyanezen újság beszámolt arról is, hogyan zajlottak országszerte az ünnepségek, megemlékezések. Budapesten „A kora reggeli órákban ünnepélyes keretek között, katonai tiszteletadással vonták fel a Gellérthegyen a Magyar Népköztársaság nemzeti zászlóját és a nemzetközi munkásmozgalom vörös lobogóját, valamint a Parlament előtt, a Kossuth Lajos téren az állami zászlót.”²⁰ A nap folyamán pedig a főváros több pontján is sor került ünnepi rendezvényekre. Az MSZMP központi lapja szerint: „A hazánk felszabadító harcaiban elesett szovjet és magyar hősök emléke előtt tisztelegtek a Szabadság téren, illetve a Hősök terén megrendezett koszorúzási ünnepségeken.”²¹ Amellett, hogy „Délben az Országház előtt, a Kossuth Lajos téren, a hazánk felszabadításának 44. évfordulója tiszteletére felvont állami zászlónál katonai tiszteletadással zajlott le a díszőrségváltás.”²² Ez történt tehát az Országház előtt. A Parlamentben pedig az, hogy „Az évforduló alkalmából az Elnöki Tanács kedd este fogadást adott az Országházban. A fogadáson részt vett Grósz Károly, az MSZMP főtitkára, Straub F. Brunó, az Elnöki Tanács elnöke, Németh Miklós, a minisztertanács elnöke, Szűrös Mátyás, az Országgyűlés elnöke, Sarlós István, az Elnöki Tanács helyettes elnöke, valamint Berecz János, Csehák Judit, Hámori Csaba, Iványi Pál, Lukács János, Pozsgay Imre, Szabó István és Tatai Ilona, az MSZMP Politikai Bizottságának tagjai és Fejti György, az MSZMP Központi Bizottságának titkára.”²³ Amellett, hogy „Megjelent az eseményen Fedot Krivda hadseregátbornok, a Varsói Szerződés tagállamai egyesített fegyveres erői főparancsnokának magyarországi képviselője. Jelen volt a Központi Bizottság, az Elnöki Tanács és a Minisztertanács sok tagja, a politikai, a gazdasági és a kulturális élet több más vezető személyisége; az üzemek, a vállalatok, az intézmények több kiüntetett dolgozója; ott volt a budapesti diplomáciai képviseletek sok vezetője és tagja.”²⁴ Természetesen vidéken is zsúfolt volt e nap: „Koszorúzások, ünnepségek voltak Nemesmedvesen, Debrecenben, Szolnokon, Miskolcon s az ország többi nagyvárosában, valamint szinte minden településén.” – adta hírül a *Népszabadság*.²⁵ A hivatalos pártlap azt sem mulasztotta el megemlíteni: „Magyarország felszabadulásának évfordulója alkalmából Rajna Sándor, hazánk moszkvai nagykövete hétfőn fogadást adott.”²⁶ Ezzel párhuzamosan pedig, szintén Moszkvában, „Felszabadulásunkról hétfőn ünnepi gyűlésen emlékeztek meg a szovjet főváros dolgozói, társadalmi életének képviselői.”²⁷

Mіндеzen „csodálatos” hírek mellett – természetesen – a „felszabadulás” 44. évfordulója sem múlhatott el „szívhez szóló” távirat, illetve, ez esetben, táviratváltás nélkül. A Tanácsköztársaság kikiáltásának 70. évfordulója után néhány nappal, újfent, táviratban köszöntöttek bennünket a szovjetek. A táviratot az SZKP KB, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége és a Szovjetunió Minisztertanácsa küldte Grósz Károlynak, Straub F. Brúnónak és Németh Miklósnak, az MSZMP, az Elnöki Tanács, illetve a Minisztertanács vezetőinek. A táviratban – többek közt – arról olvashatunk: „1945 tavaszán a magyar nép előtt megnyílt a nemzeti újjászületés útja. Az azóta eltelt években a Szovjetunió és Magyarország közötti barátság és együttműködés megbízhatóan szolgálja a két ország népeinek érdekeit.”²⁸ A címzettek választáviratban köszönték meg a szovjet táviratot, mely választáviratban – más dolgok mellett – ezt írták: „Az elmúlt több mint négy évtized során az élet minden területére kiterjedő kapcsolatrendszer alakult ki, amely az együttműködés ezernyi szálával köti össze országainkat, népeinket és pártjainkat.”²⁹

Ez így igaz. Más kérdés, hogy az állandó szovjet jelenlét, illetve a két ország közötti „ezernyi szálú” kötődés a magyar társadalom egy jelentős részében, indulatokat, ellenér-

zéseket szült. Épp április 4-e előtt történt, azon (elsősorban a hatalom számára) kínos incidens, hogy az ellenzéki „...*Szolidaritás Munkás Szövetség és a Republikánus Kör március 28-án elhatározta, hogy április 4-én – előzetes bejelentés nélkül – »megemlékezést« és ellentüntetést szervez a budapesti Moszkva vagy Felszabadulás téren.*”. Az erről szóló április 5-i III/III-as jelentés tanúsága szerint az ellentüntetést végül a Felszabadulás téren kezdődött.³⁰ E helyszínen „*A Felszabadulás téren (Kossuth Lajos utca és Kecskeméti utca kereszteződésében) a templom előtt (kb. 30 fő) transzparenszeket írtak, rajzoltak, majd néhány percig demonstrálták azokat.*”³¹ A rendőrség persze „lépett”, igazoltatások kezdődtek. Ezt követően a demonstrálók „*A rendőri felszólításra elvonultak a Felszabadulás térről, és a Kígyó utcán, majd a Váci utcán a Vörösmarty térre érkeztek. Időközben újabb transzparenszeket szedtek elő, majd azokat demonstrálták.*”³² A rendőrség azt is tudni vélte: Az ellenzékiek közül néhányan egy „...*magántaxiból – a Március 15. téren – több csomag »Mit kívánunk?« című, a Republikánus Kör által február 28-án megjelentetett szórólapot raktak ki, melyet a Felszabadulás téren, majd azt követően is osztogattak.*”³³ S, hogy mit kívántak a tüntetők? Tizenkét pontba foglalt követeléseik között szerepelt például azt, hogy Magyarország váljon semleges országgá, október 23-a legyen munkaszüneti nap, továbbá: „*Április 4-ét töröljék a nemzeti és állami ünnepek sorából!*”³⁴ Ami persze nem tetszett a hatalomnak. Nagyon nem! Ettől függetlenül komolyabb atrocitásra nem került sor. Miután a rendőrség a Vörösmarty téren (is) felozzlatta a tüntetést, a „buli” véget is ért. „*A transzparenszek elkobzása, illetve helyszínen történő megsemmisítését követően mintegy 25 fő a Vörösmarty térről a Deák téri metróhoz vonultak, majd onnan kisebb csoportokban eltávoztak...*” – olvashatjuk a tüntetésről szóló rendőrségi jelentésben.³⁵ Mely jelentés egyébként azt sem mulasztotta el megemlíteni, hogy a tüntetést követően a demonstráció résztvevői közül „...*a Széna tér egyik eszpresszójában kb. 15 fő találkozott. Ekkor értékelték a »megemlékezés eredményeit«.*”³⁶ Mellyel egyébként – legalábbis a rendőrség szerint – nem feltétlenül voltak megelégedve. A BRFK úgy tudta, a tüntetés értékelésénél a demonstrálók körében „*Megállapítást nyert, hogy a kifejezetten provokációs szándékkal szervezett demonstráció nem minden részében volt eredményes, mivel a rendőrség »udvarias« intézkedése során senkit nem állítottak elő, holott ez az egyik cél volt.*”³⁷

Egyébiránt hasonló megállapításokat olvashatunk a Belügyminisztérium 1989. április 28-i szigorúan titkos jelentésében, mely jelentés tárgya az alternatív politikai csoportok május elsejei tervei voltak. A jelentés szerint: „*A Republikánus Kör és a Szolidaritás Munkásszövetség május 1-jén kívánja megismételni az április 4-én a belvárosban 40–50 fővel megrendezett tüntetését, mely a rendőrség közbelépésére békésen felozzlott. A tüntetés szervezői szerint céljukat, a hatalom és a rendőrség provokálását – éppen a kultúrált rendőri intézkedés miatt – nem tudták elérni.*”³⁸ Persze a BM április 28-i jelentése nem merül ki abban, hogy a Republikánus Kör, illetve a Szolidaritás május 1-i terveit ismertette. Más (az előbbieknél sokkal fontosabb) megállapításokat is olvashatunk. Például azt, hogy „*A különböző alternatív politikai csoportok országosan előkészületeket folytatnak május 1-ének a hagyományostól eltérő megünneplésére. Céljuk elveik propagálásán, tevékenységük bemutatásán, népszerűsítésén túl a hivatalos ünnepek politikai hatásainak csökkentése, ellensúlyozása.*”³⁹ A BM azt is tudni vélte: „*Budapesti rendezvényeik fő helyszíne a Népliget.*”⁴⁰ ehhez kapcsolódóan pedig „*A Független Szakszervezetek körlevélben értesítették a különböző alternatív csoportokat, hogy május 1-én itt rendeznek egész napos majális, melyre meghívják a független csoportok, mozgalmak és pártok tagjait.*”⁴¹ Nem mellesleg „*A Független Szakszervezetek Ligájának szövegíróje április 25-i sajtótájékoztatóján elmondta, hogy a független szakszervezetek elhatárolják magukat*

a hivatalos május 1-től és éppen ezért szerveznek külön ünnepséget, programokat.”⁴² Ahogyan többnyire elhatárolták magukat a hivatalos rendezvényektől az ellenzéki pártok, szervezetek is. *„A nagyobb vidéki városokban és megyeszékhelyeken is többségében külön rendezvények megtartását tervezik az alternatív szervezetek.*” – olvashatjuk az április 28-i jelentésben.⁴³ Igaz, volt ahol a helyi hatalom próbált ezen a helyzeten változtatni: *„Somogyban a Szakszervezetek Megyei Tanácsa kezdeményezéssel élt az alternatív szervezetek irányába, hogy közösen ünnepeljék május elsejét.*”⁴⁴ ám *„A kaposvári MDF, FIDESZ és az FKGP elutasította a részvételt.*”⁴⁵

S, hogy mi is történt, ezek után, 1989. május elsején? Az „alternatívok” rendezvényei kapcsán nagyjából az, mit a belügy „megjósolt”: az ellenzék, illetve a független szakszervezetek, szinte mindenütt, külön ünnepeltek. *„A Népligetben rendezték meg egész napos majálisukat az alternatív szervezetek. Képviselettel magát a többi között a Fidesz, a Függetlenségi Párt, a Független Kisgazdapárt, a Magyar Demokrata Fórum, a Néppárt, a Szabad Demokraták Szövetsége; bemutató fórumot rendeztek a nagyszámú közönség előtt.*” – olvashatjuk a *Népszabadság* 1989. május 2-i számában, a *Népligeti forgatag nagygyűléssel és gulyásagyúval* címet viselő írásműben.⁴⁶ Azt sajnos nem tudni pontosan, hogy végül mi lett a Szolidaritás, illetve a Republikánus Kör által május 1-re tervezett (újbóli) tüntetéssel. E sorok szerzője kutatásai során erre a kérdésekre nem talált egyértelmű választ. Homályban marad az is, hogy pontosan hány (vidéki) helyszínen ünnepeltek (mégis) együtt, vagy legalábbis egymás mellett a különféle politikai erők.⁴⁷ Az viszont biztos, hogy a kormány, illetve az MSZMP nem adta fel oly könnyen az óhajtott „nemzeti egységet”. Különösen nem Budapesten. A fővárosban a *Magyar Nemzet* beszámolója szerint *„Május 1-jén, a nemzetközi munkásszolidaritás ünnepén hétfő reggel katonai tiszteletadással felvonták a magyar nemzeti lobogót és a munkásmozgalom vörös zászlaját a Gellért-hegyi felszabadulási emlékműnél. Ugyancsak katonai tisztelettel vonták fel a Magyar Népköztársaság állami zászlaját a Parlament előtt, a Kossuth Lajos téren.*”⁴⁸ Ezt követően *„Hétfőn délelőtt, a korábbi külsőségekkel szakítva, mindenfajta hivalkodást mellőzve kezdődött meg a fővárosi dolgozók hagyományos felvonulása a Dózsa György úton és környékén.*”⁴⁹

Más kérdés, hogy néhány hónappal később, augusztus 20-án, már egyáltalán nem lehetett „eljátszani” a régi, „jól bevált” ünnepi „forgatókönyvet”. Így inkább *„Szellemisségében és formájában egyaránt újszerűen ünnepelte az ország augusztus 20-át. Negyven esztendő óta először állhatott ismét államalapító Szent István királyunk a megemlékezés gyűjtőpontjában.*” Legalábbis erről olvashatunk a *Népszabadság, Új honalapítás előtt* állunk címet viselő írásművében.⁵⁰ Meg arról, hogy az 1989. augusztus 20-i *„...ünnepségsorozat már szombaton [vagyis augusztus 19-én] megkezdődött: Németh Miklós miniszterelnök, az MSZMP elnökségének tagja felavatta a budapesti Villamos Teherelosztót és az Elektromos Művek új sportcsarnokát.*”⁵¹ Igaz a fontos dolgok egy nappal később, augusztus 20-án (vasárnap) történtek. Ezen a napon – ahogyan az MSZMP központi lapja fogalmazott – *„Zavarba ejtő bőséggel rendezték meg országszerte a politikai, az egyházi és a csupán a szórakozást célzó kulturális és sporteseményt.*”⁵² amellet, hogy, külön is, *„Új színfoltot jelentettek az ünneplésben az alternatív szervezetek által szervezett megemlékezések.*”⁵³ Ami Budapestet illeti: *„A fővárosban kora reggel a bőséggel ömlő eső ellenére is több tízezer gyűltek össze a Kossuth Lajos téren a hagyományos tisztavetésre; a késő délután kiemelkedő események pedig a 41 év után ismét megrendezett Szent Jobbkörmenet volt.*”⁵⁴ – legalábbis ha hihetünk a *Népszabadság* korabeli beszámolójának. Ám, mindeközben, vidéken is zajlott az élet. Például *„Kiemelkedő eseménye volt az idei augusztus 20-ának az Esztergomban dr. Paskai László bíboros-primás, esztergomi érsek*

által celebrált ünnepi szentmise.”⁵⁵ Ahogyan fontos volt az is, hogy „Az augusztus 20-i országos központi ünnepségnek az idén a 625 éves Cegléd adott otthont.”; ahol Németh Miklós miniszterelnök volt az ünnepi szónok.⁵⁶ A kormányfő, többek közt, arról beszélt: „Ma reggel úgy hallottam, itt Cegléden, hogy Kiszely Mihály esperes úr a tegnapi ünnepségen arról is szólt, hogy hazánkban a legfontosabb teendő a társadalmi megbékélés, az összefogás, mert csak ez garantálhatja a nemzet biztos jövőjét. Ezt én is így látom. Én az egyházaknak ezért stratégia szövetséget kínálok a modellváltásra, az új honalapításra.”⁵⁷ Persze fontos volt az is, ami ugyanezen a napon, Ópusztaszeren történt, ahol a Szent István király tiszteletére rendezett ünnepség szónoka, Szűrös Mátyás, az Országgyűlés elnöke volt, aki aznap egy érdekes javaslattal állt elő. A házelnök ugyanis augusztus 20-án – egyéb más dolgok mellett – arról beszélt: „...az Országgyűlés már a legközelebbi, szeptemberi ülésén indítványozhatná, hogy az új alkotmány október 23-át nyilvánítsa nemzeti emléknapá.”⁵⁸ Más kérdés, hogy ebből a javaslatból végül semmi nem lett.⁵⁹ Azt pedig – Németh Miklós és Szűrös Mátyás megnyilvánulásaitól függetlenül is – tudni lehetett: 1989-ben az ellenzék (már régen) nem valamiféle „modellváltást”, hanem teljes fordulatot, rendszerváltást akart. Ahogyan október 23-a kapcsán sem egy emléknapot kívántak, hanem a forradalom forradalomnak nevezését, s annak ekként való ünneplését óhajtották, sőt követelték.

(Az 1956-os forradalom és szabadságharc kitörésének 33. évfordulója: 1989. október 23.) Igaz, „A hazai ellenzéki pártok és szervezetek számottevő részét szeptember közepéig lekötötték a háromoldali tárgyalások, nem foglalkoztak az 1956-os események megünneplésének előkészítésével.”; ám ez a helyzet idővel változott. Legalábbis ezt tudhatjuk meg egy, a Belügyminisztérium által 1989. október 18-án készített, szigorúan titkos jelentésből.⁶⁰ Ugyanezen jelentésben olvashatunk arról is, hogy „Augusztus végén a POFOSZ kezdeményezésére 9 párt és szervezet – FKgP, POFOSZ, Magyar Néppárt, MFP, Kereszténydemokrata Néppárt, BZSBT, MDF, Független Magyar Demokrata Párt – létrehozta az Október 23-a Bizottságot.”⁶¹ A későbbiek folyamán „...csatlakozott a Bizottság munkájához a FIDESZ, a TIB, az SZSZ, az MSZDP, a MOP, valamint más kevésbé jelentős szervezetek és több háttérbeszélgetést követően megállapodtak, hogy az ünnepségeket pártpolitikai szempontok fölé emelkedve szervezik...”⁶² Fontos megemlíteni, hogy az Október 23-a Bizottság – hasonlóan a korábbi, ellenzéki, Március 15-e Bizottsághoz – nem csupán szervező tevékenységet végzett. Tagjai politikailag is aktívak voltak. Politikai lépésként például megtették azt, hogy „Levéiben fordultak az Országgyűlés Elnökéhez, amelyben megfogalmazták alapvető követelésüket, hogy »október 23-át, mint a Népfenség ünnepét nyilvánítsa az Országgyűlés munkaszüneti nappá április 4. helyett.«”⁶³ Más lapra tartozik, hogy az említett követelés, legalábbis akkor és ott, süket fülekre talált. Ahogyan arról e tanulmány sorozat első részében már szó esett, az ötvenhatos forradalmi évforduló, csupán 1990-től vált „piros betűs” ünneppé Magyarországon. Tény az is, hogy a rendszerváltás idején a munkaszüneti napok száma nem változott. A munkaszüneti napok számának változására (emelkedésére), illetve pünkösdhétfő, s november 1-e munkaszüneti nappá tételére – láthattuk – jóval a politikai fordulat után került sor.

Az 1989-es esztendő eseményeinél megmaradva, az október 18-i jelentés tanúsága szerint az ellenzék által szervezett „...központi ünnepségek közül az első október 23-án 13,00 órakor a Corvin közben lesz, ahol tervezik, hogy Pongrácz Gergely mond beszédet, utána átmennek a Kilián laktanyához, ahol emléktábla avatásra kerül sor; majd a Magyar Rádió következik, ahonnan a Kossuth Lajos térre indulnak.”⁶⁴ Az ellenzéki rendezvények közül „A második 14,00 órakor a Budapesti Műszaki Egyetemenél lesz, ahol Mécs Imre, Erdélyi

Tibor és vagy a FIDESZ, vagy az egyetemről egy fiatal mond beszédet, majd emléktáblát avatnának, utána az ott jelenlévők együtt átmennek a Bem térre, ahol meghallgatnák Márton András és Sebestyén László megemlékezését, majd a Kossuth Lajos térre vonulnak.”⁶⁵ Ezt követően „A harmadik 15,30 órakor a Hősök terén lesz. Hornyák Tibor és Zimányi Tibor ünnepi beszédét követően megkoszorúzzák az ismeretlen katona sírját, majd a Kossuth Lajos teret keresik fel.”⁶⁶ Ezután pedig „A negyedik – a legkiemelkedőbbnek szánt – a Kossuth Lajos téren a Parlament előtt 18,00 órakor kezdődik, ahova erre az időpontra meg kell érkezni a különböző helyszíneket felkereső, várhatóan több tízezerre tehető tömegnek.”⁶⁷ Mindezt az Október 23-a Bizottság készítette elő, mely bizottság ugyanakkor – noha széles hatáskörrel rendelkezett – nem volt mindenható csúcsszervezet. „A Bizottság nem kíván beleszólni és koordinálni sem akarja a helyi rendezvényeket, azonban ragaszkodik az időpontok helyes megválasztásához, így elkerülendő az egyes programok esetleges átfedését.”⁶⁸ Ez bölcs lépés volt, ahogyan profizmusra vall az is, hogy „Az Október 23-a Bizottság létrehozott egy »operatív bizottságot« is, melynek feladata, hogy a szervezés időszakában folyamatos információkat gyűjtsenek és kellő időben intézkedéseket tehessenek az ellenük irányuló esetleges ellenséges megnyilvánulások felszámolására. Az október 23-i ünnepségsorozat idején felderítik a rendezvényeket megzavaró, vagy akadályozó megmozdulásokat, cselekményeket.”⁶⁹ Amellett, hogy „A zavartalan ünneplés biztosítása érdekében a szervezőbizottság mintegy 1000 fős rendezőgárdát állított fel, akiket egységesen nemzeti színű karszalaggal látnak el, amelyekre fekete betűkkel »Nemzetőr« feliratot írnak.”⁷⁰ Az elmondottakhoz tegyük hozzá: nem csupán az ellenzék hozott létre operatív bizottságot. A hatalom képviselői is pontosan ugyanezt tették. Szintén ebben az október 18-i jelentésben olvashatunk arról, hogy „...a közbiztonsági apparátus a minisztériumban felállításra került Operatív Bizottság irányításával felkészül a budapesti és megyei események biztosítására.”⁷¹ Vagyis nem is egy, de egyenesen két operatív bizottság is létezett, melynek feladata volt ügyelni a rendre. Más kérdés, hogy az egyik, az ellenzéki, az „alternatív”, nem feltétlenül tudott, tudhatott a másik, a hivatalos, létezéséről.

Az államhatalom viszont szinte mindenről tudomással bírt. Az említett október 18-i jelentés után egy nappal, 1989. október 19-én a Belügyminisztériumban újabb titkos jelentés született október 23-a ünneplésével kapcsolatosan. E jelentésben túlságosan sok újdonság, új információ nem volt. Talán csak annyi, hogy a belügy október 19-én már azt is megemlégette, hogy „Október 22-én 16–19 óra között a POFOSZ szervezésében a Mező Imre úti temető 21-es parcellájánál kopjafát állítanak.”⁷² illetőleg tisztázódott, hogy Pongrácz Gergely, „...a késve kapott meghívás miatt nem utazik Budapestre.”⁷³ Mindezen információkra egyébként – legalábbis a Belügyminisztérium szerint – „Az Október 23-a Bizottság nyilvánosságra hozott elképzelései, valamint a Belügyminisztérium és a Budapesti Rendőrfőkapitányság felderítési adatai...”⁷⁴ alapján tett szert a hatalom. Arról viszont nem szólt a „fáma”, hogy az Október 23-a Bizottság – hasonlóan a Március 15-e Bizottság korábbi eljárásához – közvetlenül is tájékoztatta a rendőrséget elképzeléseiről. Így a rend őreinek igazán nem volt nehéz dolguk a rendezvények biztosítása kapcsán. A tájékoztatás konkrétan úgy történt, hogy két találkozóra is sor került az Október 23-a Bizottság képviselői és a rendőrség illetékesei között. Az egyik ilyen találkozó, 1989. október 16-án volt a BRFK Közbiztonsági Osztályának hivatalos helyiségében, a másik egy nappal később, október 17-én zajlott le, ugyanott. Az említett találkozókon – legalábbis a találkozókról készült hivatalos feljegyzések tanúsága szerint – az ellenzéki ünnepségek szervezői részletesen elmondták mire készülnek a forradalom kitörésének 33. évfordulóján, illetve mindkét megbeszélésen szóba került az évfordulót megelőző október 22-i megemlékezés, a 21-es parcellánál.⁷⁵

S, hogy mi történt mindezek után? Az „alternatív” rendezvényeken az, mit az ellenzék már korábban eltervezett. „22-én 15.45-16.45 óráig a POFOSZ és az MDF ünnepi megemlékezést tartott a Kerepesi temető 21-es parcellájánál.” – olvashatjuk a BRFK III/III-as Osztályának egyik aznapi, 1989. október 22-i, szigorúan titkos, jelentésében.⁷⁶ E jelentés beszámol arról is, hogy „Az ünnepi beszédet Maróti László az MDF VIII. kerületi vezetőségének tagja tartotta. Ezt követően Filó Sarolta Nagy Imre és társairól szóló verset mondott el.”⁷⁷ Az ünnepélyes aktus részeként „A korábban felállított kopjafa tövéénél a POFOSZ jelenlévő tagjai elhelyezték a leendő 1956-os emlékmű alapkövét, melyet a különböző politikai szervezetek és a Fővárosi Tanács VB képviselői megkoszorúztak.”⁷⁸ Vagyis – korábban elképzelhetetlen módon – a fővárosi vezetés is képviseltette magát egy ötvenhatos megemlékezésen! Továbbá képviseltette magát néhány történelmi egyház is. „A római katolikus, a református és az evangélikus egyház képviselői néhány perces közös imádság után megáldották a sirokat.” – olvashatjuk.⁷⁹ Amellett, hogy „A helyszínen megjelent és néhány perces beszédet mondott lengyel Szolidaritás szakszervezet képviselője, aki az MDF II. országos gyűlésére érkezett.”⁸⁰ Am nem csupán a forradalmi évforduló „előestéje” október 22-e volt eseménydús.⁸¹

A következő nap, október 23-a, nemkülönben. A korábbi elképzeléseknek megfelelően az „A huszonhárom ellenzéki és független társadalmi szervezetet tömörítő Október 23-a Bizottság ünnepi megemlékezés-sorozata a hősi harcok egyik híressé vált színhelyén, a Corvin közben kezdődött meg.” – adta hírül 1989. október 24-i számában a *Magyar Nemzet*.⁸² Ugyanezen újság beszámolt arról is, hogy a Corvin közben végül Pongrácz Gergely helyett „...Ruttkay Levente (SZDSZ) szólt az egybegyűltekhöz.”⁸³ A *Népszabadság* ugyanaznapi, október 24-i, számában pedig – egyéb más hírek mellett – arról olvashatunk: „Megemlékezések sorát rendezték tegnap Budapesten és több vidéki városban, az 1956-os népfelkelés harmincharmadik évfordulóján. Délelőtt a Kozma utcai köztemető 301-es parcellájában helyezték végső nyughelyére Balázs Ferenc, 1957-ben kivégzett felkelőt. Délután az Október 23-a Bizottság szervezetei Budapest több pontján tartottak megemlékezést: a Corvin közben, a Kilián laktanyánál, majd a Magyar Rádió épületénél. Megemlékezés színhelye volt a Műszaki Egyetem központi épülete, a Bem tér; majd a Hősök tere. Az esti órákban az Országház előtti Kossuth téren tartották a nap fő programját, amelyen a Parlament lépcsőjéről az 1956 után bebörtönzöttek közül többen mondtak beszédet.”⁸⁴

Am a legfontosabb esemény, az évforduló fénypontja – kétségkívül – a köztársaság ünnepélyes kikiáltása volt, Budapesten, a Kossuth Lajos téren. „Történelmi esemény színhelye volt hétfőn délben a Parlament előtti Kossuth tér: 12 órakor, a déli harangszót követően Szűrös Máttyás, az Országgyűlés elnöke, ideiglenes köztársasági elnök az Országház erkélyéről kikiáltotta a Magyar Köztársaságot.” – adta hírül a *Népszabadság* (már említett) október 24-i számának első oldalán.⁸⁵ Ugyanitt olvashatunk arról is, hogy „Az ország új államformájáról és nevééről szóló bejelentést hatalmas ováció, hosszan tartó viharos taps köszöntötte, harsonások díszjeleket fújtak.”⁸⁶ Nagy ünnepség volt, nem vitás. Ezt jelezte az is, hogy „Ünnepélyes keretek között felvonták az állami zászlót, az Országház előtti téren katonai díszegység sorakozott fel.”⁸⁷ A *Népszabadság* beszámolója szerint „Még zúgott a harangszó, amikor Szűrös Máttyás megjelent dolgozósobája piros-fehérszöld zászlóval ékesített erkélyén, s üdvözölte a hallgatóságot.”⁸⁸ illetve beszédet intézett az egybegyűltekhöz. „Ünnepélyesen bejelentem, hogy az Országgyűlés által módosított alkotmány kihirdetésével a mai naptól, 1989. október 23-tól, országunk államformája és neve: Magyar Köztársaság.” – hirdette ki az ideiglenes köztársasági elnök a több tízezer főnyi egybegyűltnek.⁸⁹ Szűrös Máttyás a köztársaság kikiáltásához kapcsolódó beszédében

– egyéb más gondolatok mellett – arról szónokolt: „*Most, a XX. század vége felé közeledvén, a szabad, demokratikus Magyarország megteremtésében a Kossuth Lajos, Károlyi Mihály és Tildy Zoltán nevével összekapcsolódó előző magyar köztársaságok nyomdokain haladunk...*”⁹⁰ Emellett persze fontos volt az is, hogy „*A világ haladó és demokratikus vonulatának részeként kívánunk fellépni a nemzetközi szintéren, és meggyorsítani hazánk felzárkózását a fejlett gazdaságú országok sorába.*”⁹¹ Az elnök egyébként nem beszélt hosszan. Csupán „*Néhány perccel múlt negyed egy, amikor Szűrös Mátyás befejezte ünnepi beszédét, majd felhangzott a Himnusz, amelyet sokan énekeltek a téren egybegyűltek közül is.*”⁹² Ezt követően az államfő „*...Kárpáti Ferenc vezérezredes, honvédelmi miniszter kíséretében ellépett a felsorakozott díszegység előtt, köszöntve a katonákat.*”⁹³ illetve „*A magyar meghívott vendégek üdvözlése után Szűrös Mátyás köszöntötte a diplomáciai testület misszióvezetőit.*”⁹⁴ Végül, de nem utolsósorban „*A Magyar Köztársaság kikiáltásának ünnepsége a díszegység díszmenetével zárult.*”⁹⁵

(*Világi és egyházi ünnepeink a köztársaság kikiáltását követő időszakban*) Nem sokkal a köztársaság kikiáltását követően, 1989. november 7-én volt a „Nagy Októberi Szocialista Forradalom” kitörésének 72. évfordulója. Az említett évforduló köszöntése, idehaza és a Szovjetunióban egyaránt rendhagyó módon történt. A szovjet fővárosban, Moszkvában például – egyéb más változások mellett – „*...a korábbi éveknél szerényebb keretek között, visszafogottabban zajlottak le a Vörös téren rendezett megemlékezések az októberi forradalom 72. évfordulóján.*” – legalábbis ha hihetünk Lambert Gábor *Magyar Nemzetben* megjelent *November 7-i alternatív felvonulás a szovjet fővárosban* címet viselő cikkének.⁹⁶ Ami hazánkat illeti: Magyarországon, 1989-ben, november 7-e (ahogyan erről korábban már szó esett), kikerült a „piros betűs” napok sorából. Rendes munkanappá vált, amellett, hogy a „szocialista forradalom” ünneplése idehaza rendkívül visszafogott volt. A korábbi évek, évtizedek gyakorlatától eltérően az évforduló köszöntése igazából csupán néhány, nem túlságosan jelentős, eseményre korlátozódott. S, hogy melyek voltak ezen események? Egyrészt volt egy diplomáciai esemény: „*Borisz Sztukalin, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének budapesti nagykövete hazája nemzeti ünnepe, a nagy októberi szocialista forradalom 72. évfordulója alkalmából hétfőn [azaz november 6-án] fogadást adott a nagykövetségen.*”⁹⁷ Másfelől egy nappal később, november 7-én, kedden, szintén, volt egy ünnepség. „*A nagy októberi szocialista forradalom 72. évfordulója alkalmából koszorúzási ünnepséget rendeztek tegnap Budapesten a Szabadság téri szovjet hősi emlékműnél.*” – adta hírül a *Népszabadság*, másnap, november 8-án.⁹⁸ Végül, de nem mellékesen (az állampárt felbomlása után megmaradt) MSZMP Ideiglenes ügyvivő testülete is szervezett egy ünnepi megemlékezést november 7-én, Budapesten, az Építők székházában, melyre körülbelül ezer ember volt kíváncsi.⁹⁹ Igaz lett volna még egy, november 7-i ünnepi rendezvény, melyet a Kádár János Társaság tervezett a Hősök terére. Ám ezt a rendezvényt a rendőrség betiltotta. A Budapesti Rendőr-főkapitányság Közbiztonsági Osztálya szerint a tiltásra azért került sor, mert a Kádár János Társaság, illetve annak ideiglenes elnöke késvé informálta a BRFK-t arról, hogy „*...november 7-én 9.00. órakor a Hősök terén koszorúzást kívánnak a Lenin szobornál tartani.*” A hivatalos bejelentést csupán egy nappal a tervezett demonstráció előtt tették meg. Ezt pedig, így, a BRFK nem fogadta el.¹⁰⁰ Okkal, hisz (ahogyan erről e tanulmány sorozat első részében már szintén szó volt) a gyülekezési törvény világosan előírta: „*A közterületen tartandó rendezvény szervezését a rendezvény helye szerinti illetékes rendőrkapitányságnak, Budapesten a Budapesti Rendőr-főkapitányságnak (a továbbiakban: rendőrség) legalább három nappal a rendezvény megtartásának tervezett időpontját megelőzően kell bejelenteni.*”¹⁰¹

Más kérdés, hogy a hatalom nem mindig volt ily következetes. 1989. december 25-én például, szintén, volt egy, a gyülekezési törvénynek nem megfelelő, előre be nem jelentett, de a rendőrség által mégis túrt, karácsonyi fáklás felvonulás Budapesten, a Gazdagréti lakótelepen.¹⁰² Természetesen 1989 karácsonya nem ezért volt, maradt, emlékezetes. Hanem inkább a romániai forradalom miatt. 1989-ben, Krisztus születésének ünnepén, az egész magyar társadalom izgatottan figyelte a szomszédos Romániából érkező híreket, mely hírek tömegtüntetésekről, sortüzekről, forradalomról, a diktátor és felesége kivégzéséről szóltak. Igaz az események nem karácsonykor kezdődtek. Már a karácsonyt megelőző napokban is „állt a bál”. 1989. december 22-én, *„Pénteken fordulat következett be Romániában: az óriási erővel feltörő népharag elsöpörte Nicolae Ceausescu negyedszázados önkényuralmi rendszerét. Bár csütörtök éjszaka a diktátor még megkísérelte a hadsereg bevetésével helyreállítani a rendet, péntek délre kiderült: már semmi sem állíthatja meg a tömegmértű megmozdulásokat.”* – olvashatjuk a *Népszabadság*, 1989. december 23-i számában.¹⁰³

Nem mellesleg néhány hónappal később, ismét, fontos, ugyanakkor nyugtalanító események történtek Romániában, illetve Erdélyben. *„Bukarestből jelenti az MTI: Romániában a nacionalista beállítottságú, magyarellenes román Vatra Romaneasca szervezet támadta a március 15-i megemlékezéseket. A szervezet olyan nyilatkozatokat tett közzé, amelyek szerint 1848-ban a szabadságharc románellenes volt, mert Erdély elszakítását eredményezte, s emiatt március 15-e »nem lehet ünnepe a románságnak« s ezért a románság nem azonosítja magát ezekkel a megemlékezésekkel.”* – adta hírül a *Magyar Nemzet* 1990. március 19-i számában, a *Magyarellenes megmozdulások Romániában* címet viselő írásműben.¹⁰⁴ A *Magyar Nemzet* (a Magyar Távirati Iroda nyomán) azt is tudni vélte: *„A Vatra Romaneasca indulatok korbácsoló szervezkedése, nacionalista indíttatása legjobban Marosvásárhelyen csúcsosodott ki. A városban az egyik lakótelepi patika ablakára magyarul kiírták a »Gyógyszertár« megnevezést. Négy száz-öt száz főnyi csoport tüntetésbe kezdett és betörte a gyógyszertár kirakatát, dulakodások keletkeztek, a Magyar Televízió forgatócsoportját is inzultálták. Ennek a szervezett magyarellenes tüntetésnek 15 sebesültje lett. Ezenkívül a tüntetők behatoltak egy magyar lakásba is, ahol megrongálták a berendezést. A péntek délutáni fejleményeket este és éjszaka újabb magyarellenes tüntetés követte. Éjjel fél egyig tüntető csoportok járták az utcákat, szombaton délelőtt pedig az orvostudományi egyetem román hallgatóinak bevonásával újabb megmozdulásokra került sor Marosvásárhelyen.”*¹⁰⁵ Ráadásul mindez csupán előzményül szolgált a néhány nappal későbbi, március 19–20-i, véres, Marosvásárhelyi pogromhoz, illetve ahhoz a (kiújuló) magyarellenes gyűlöletkampányhoz, mely a 1990-es évek romániai politikáját átítatta.¹⁰⁶

(Utószó: Az ünnep- és munkaszüneti napok körüli munkarend szabályozása a második világháborút követő évtizedekben) Napjainkban megszokottnak, sőt természetesnek vesszük, ha egy ünnep- és munkaszüneti naphoz kötődően a munkarend megváltozik. Életünk részévé váltak az ünnepekhez kötődő rövid és hosszú hétvégék, a (szombatra eső) „ledolgozások”, a rövid és hosszú „pihenők”, sőt megszoktuk azt is, hogy szinte mindig, minden évben, van ilyen vagy olyan módosítás. Tévedés lenne azonban azt gondolni, hogy mindez újdonság! A munkaszüneti napok körüli munkarend szabályozásának, átalakításának hosszú, sok évtizedre visszanyúló története, sőt fejlődéstörténete van.

Az első jelentősebb munkarend-változtatásra, még Nagy Ferenc miniszterelnöksége idején, 1947 tavaszán került sor. Ebben az évben ugyanis a „felszabadulás ünnepe”, április 4., nagypéntekre esett, utána pedig – értelemszerűen – húsvéthétfő volt, mely ünnep abban az

évben április 7-e volt. Vagyis egy „piros betűs” péntek, egy ünnepi vasárnap, illetve hétfő következett egymás után, köztük a kollektív szerződések általános gyakorlata alapján (akkor már) munkanapnak tekintett „egy szem” nagyszombattal. Mit kezdett ezzel az akkori vezetés? Nem sokkal április 4-e előtt, 1947. április 2-án a *Magyar Közlönyben* közzétették a Magyar Köztársaság kormányának 4.090/1947. M. E. számú rendeletét, melynek (a rendelet lényegi részét tartalmazó) 1. paragrafusában a következőket olvashatjuk:

„1. §.

(1) *A felszabadulás ünnepét (1.390/1945. M. E. számú rendelet, Magyar Közlöny 19. sz.) az 1947. évben április hó 4. napja helyett április hó 5. napján kell megtartani.*

(2) *Az előbbi bekezdésben foglalt rendelkezéshez képest a kollektív szerződéseknek április hó 4. napjára vonatkozó rendelkezéseit az 1947. évben – a (3) bekezdésben foglalt kivétellel – április hó 5. napjára kell alkalmazni.*

(3) *A (2) bekezdésben foglalt rendelkezés a sütőiparra nem terjed ki.”¹⁰⁷*

Mindennek következményeként a kollektív szerződések hatálya alá eső munkavállalók, vagy legalábbis azok többsége számára az 1947-es évben létrejött egy háromnapos, április 5-ét, 6-át és 7-ét (nagyszombatot, húsvét vasárnapját, s húsvéthétfőt) felölelő hosszú hétvége. Igaz arra nem tér ki a kormányrendelet, mi történt azokkal a közszolgálatban dolgozó munkavállalókkal, kiknek munkaszüneti napjait nem a különféle kollektív szerződések, hanem (az akkor még létező) szokásjog szabályozta. Erre vonatkozóan legfeljebb találgatni lehet. Az viszont bizonyos, hogy a kollektív szerződések hatálya alá tartozó munkavállalók számára a kormány említett 4.090/1947. M. E. számú rendelete volt az irányadó. Mely rendelkezés egyébiránt csupán a kezdet volt. Később az ünnepnapok körüli ilyen-olyan „átvariálások” rendszeressé, sőt rendszerré váltak.

E sorok szerzője mindjárt a Rákosi-korszakban összesen hat olyan alkalmat is talált, mikor a vezetés – szándékosan – „pihenőt” kreált, oly módon, hogy a pénteki ünnepnapot követő szombati munkanapot, s az azt követő vasárnapot „elcserélte”, így hozva létre egy két- vagy háromnapos szünetet. Az első ilyen alkalom 1951. decemberében volt. Ekkor született meg az 1.035/1951. (XII.5.) számú minisztertanácsi határozat a *december 23-ára és december 30-ára eső munkaszüneti napok áthelyezéséről*. Az említett határozat lényege az volt, hogy „*December 23-a és december 30-a ebben az évben rendes munkanap; december 24-e (hétfő) és december 31-e (hétfő) pedig munkaszüneti nap.*” Így keletkezett egy háromnapos, december 24-től, hétfőtől, december 25-ig, szerdáig tartó karácsonyi szünet és egy 1951. december 31-ét és 1952. január 1-ét (hétfőt és keddet) magába foglaló év végi – év eleji „pihenő”.¹⁰⁸ A sorban következő eset 1952. tavaszán történt. Az 1006/1952 (III. 30.) számú minisztertanácsi határozat, mely az *április 4-ét követő munkaszüneti nap áthelyezéséről* szólt ugyanis – egyéb más dolgok mellett – kimondta: „*Április 5-e (szombat) ebben az évben munkaszüneti nap, április 6-a (vasárnap) pedig rendes munkanap.*” Így jött létre egy április negyedikéhez kötődő, kétnapos szünet, melynek szombati pihenőnapját ugyanakkor egy jeles keresztény ünnepen, április 6-án, virágvasárnap kellett ledolgozni.¹⁰⁹ A következő hasonló (igaz egyházi ünnepet nem érintő) áthelyezésre, nagyjából fél évvel később 1952. novemberében került sor. Az 1.037/1952. (X. 26.) számú minisztertanácsi határozat ugyanis kimondta: „*November 8-a (szombat) ebben az évben munkaszüneti nap, november 9-e (vasárnap) pedig rendes munkanap.*”; mely határozat a gyakorlatban egy újabb, kétnapos, péntek-szombati „pihenőt” vont maga után.¹¹⁰ Ezután következett (a tanulmány sorozat első részében már említett) 1.078/1953 (XII. 16.) számú minisztertanácsi határozat, mely 1953. december huszonötödikéhez, péntek-

hez, illetve 1954. január 1-hez kapcsolódóan hozott létre kétnapos szüneteket.¹¹¹ Hasonló szabályozásra került sor 1954 augusztusában, mikor az 1.056/1954 (VIII. 8.) számú minisztertanácsi határozat az augusztus 20-át követő munkarendet úgy alakította át, hogy augusztus 21-re, szombatra tette a heti pihenőnapot, augusztus 22-e (vasárnap) pedig rendes munkanappá vált. Így keletkezett egy (újabb) kétnapos szünet.¹¹² A Rákosi-rendszer „ünnepi pihenősorozatát” végül az 1956-os esztendő „átpakolásai”, illetve az 1.028/1956. (IV. 18.) számú minisztertanácsi határozat zárta. Az említett határozat legfontosabb része az volt, hogy – általános irányelvként – kimondta: „1. Minden esetben, amikor valamely munkaszüneti napot egy munkanap választ el a vasárnaptól, a heti pihenőnapot ezen a közbeeső napon kell kiadni. A heti pihenőnap ilyen módon történő áthelyezése esetén a szombati munkaidőbeosztást az utolsó munkanapon kell alkalmazni.”¹¹³ Ennek megfelelően a heti pihenőnapok áthelyezésére 1956-ban a következőképpen került sor:

„A heti pihenőnap április 29. helyett:
április 30-án.
A heti pihenőnap december 23. helyett:
december 24-én.
A heti pihenőnap december 30. helyett:
december 31-én.”¹¹⁴

Mindez – elvileg – egy 1956. április 30-tól, hétfőtől, május 2-ig, szerdáig tartó háromnapos tavaszi „pihenőt”; illetőleg két (már a Kádár-rendszer idejére eső) kétnapos szünetet: egy kétnapos karácsonyi szünetet december 24-én és 25-én, hétfőn és kedden, s egy 1956. december 31-ét, hétfőt, és 1957. január 1-ét, keddet magába foglaló kétnapos újévi szünetet jelentett. Vagy inkább csak jelentett volna, mert a gyakorlatban csak a „hosszú május elseje” és az „újévi pihenő” valósult meg az 1956 tavaszán elképzelt módon. Ugyanis (mint arról e tanulmány sorozat első részében már szintén szó esett) a forradalom leverése után, 1956 decemberében, a kormány változtatott a munkaszüneti napok rendjén, s e változás részeként december 26-a, 1956-tól kezdődően, újfent, munkaszüneti nap lett Magyarországon. Így nem kétnapos, hanem háromnapos volt az ünnepi szünet, mely karácsonyhoz kapcsolódott. A történethez hozzátartozik, hogy a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1956 decemberében nem csupán a munkaszüneti napok rendjén változtatott. A munkaszüneti napok rendjén módosító 12/1956. (XII. 19.) számú rendelettel párhuzamosan született egy másik kormányrendelet is, a 13/1956. (XII. 19.) számú, mely a december végi munkaszüneti napok áthelyezéséről szólt. E rendelet, a megváltozott körülmények mellett, ismételten, rögzítette, hogy december 24-e hétfő, szenteste napja, pihenőnap, melyet – az áprilisi minisztertanácsi határozatnak megfelelően – a megelőző nap, december 23-án kellett ledolgozni. Az említett rendelet, emellett, újfent, kimondta azt is, hogy a kormány „Az Újév előtti szombatot, december 29-ét rendes munkanappá, vasárnapot, december 30-át szombati munkanappá és december 31-ét, hétfőt heti pihenőnappá nyilvánítja.”¹¹⁵ Ez lényegében az áprilisi döntés ismétlése volt, némileg másképp megfogalmazva.

Ami viszont újdonság, s a hosszú hétvégék története szempontjából (is) fordulópont volt, az a szombati szabadnapok megjelenése az 1960-as évek végén. Miután ugyanis létrejöttek a szabad szombatok sokkalta könnyebben lehetett az ünnep- és munkaszüneti napokhoz kapcsolódóan hosszú, három, sőt négynapos hétvégeket, hét közbeni „pihenőket” létrehozni, illetve könnyebben jöhettek létre ilyen szünetek spontán módon. A szabad szombatok megjelenése előtt háromnapos munkaszünetre, „cserenap” nélkül, csu-

pán akkor volt lehetőség, ha valamely kétnapos „piros betűs” ünnep, például 1959-ben karácsony napjai, abban az évben péntek és szombat, a heti pihenőnaphoz, vasárnaphoz kapcsolódtak. Négynapos szüneteket pedig a szombati szabadnapok bevezetése előtt „csereberép” nélkül nem is lehetett megvalósítani. Igaz, ez utóbbiakat sokáig nem is nagyon akarták, még „csereberével” sem. Például, elvileg, 1958-ban április 4-e és húsvéthétfő, abban az évben április 7-e, ismételt „találkozása” révén, elvileg, négynapos hosszú hétvégére lett volna mód. Azonban a kormány abban az évben úgy határozott: „1958. évi április hó 7-e (húsvét hétfő) rendes munkanap, s helyette e munkaszüneti napot április 5-én (szombaton) kell kiadni.”¹¹⁶ Vagyis, „teljesen véletlenül”, a keresztények számára szent húsvéthétfőn mégiscsak dolgozni kellett. Igaz az egyházi ünnephez kapcsolódó munkaszünetet nem vették el (pláne nem végleg), de abban az évben „szépen átpakolták” azt, s így hoztak létre egy háromnapos hosszú hétvégét. A négynapos szünetre így még egy darabig várt kellett.

Általános, a folyamatosan termelő üzemek kivételével az egész országra kiterjedő, négynapos „ünnepi leállás” a „létező szocializmus” időszakában elsőként 1969-ben volt.¹¹⁷ Mégpedig április 4-e és húsvéthétfő, április 7-e, (újabb) „találkozása” kapcsán. Ekkor azokon a munkahelyeken, ahol nem volt kéthetenként szabadnap, április 5-ét nem húsvéthétfőn, hanem más alkalommal kellett ledolgozni. Ahol pedig már létezett kéthetenkénti szabadnap, azt mindenképp kötelező volt április 5-én, szombaton kiadni. Így jött létre 1969 tavaszán az első országos négynapos szünet.¹¹⁸ A későbbi évek folyamán egyébként még jó néhány alkalommal volt ilyen, az ünnepekhez kapcsolódó, négynapos szünet. 1979-ben például – amellett, hogy volt egy 1979. május 1-hez kapcsolódó háromnapos ünnepi „pihenő”, illetve egy 1980. január 1-hez kötődő, szintén háromnapos, „leállás” – egy négynapos „hosszú karácsony” létrehozására is sor került, miután a 16/1978. (XI. 29.) MüM számú rendelet előírta, hogy „2.§. (1) 1979. évben a munkaszüneti napok körüli munka-, illetve szabadnap áthelyezésekre a következők szerint kerül sor:

<i>április 28-án</i>	<i>szombaton</i>	<i>teljes munkanap</i>
<i>április 29-én</i>	<i>vasárnap</i>	<i>szabadnap</i>
<i>április 30-án</i>	<i>hétfőn</i>	<i>heti pihenőnap</i>
<i>május 1-én</i>	<i>kedden</i>	<i>munkaszüneti nap</i>
<i>december 22-én</i>	<i>szombaton</i>	<i>teljes munkanap</i>
<i>december 23-án</i>	<i>vasárnap</i>	<i>szabadnap</i>
<i>december 24-én</i>	<i>hétfőn</i>	<i>heti pihenőnap</i>
<i>december 25-én</i>	<i>kedden</i>	<i>munkaszüneti nap</i>
<i>december 26-án</i>	<i>szombaton</i>	<i>teljes munkanap</i>
<i>december 29-én</i>	<i>szombaton</i>	<i>teljes munkanap</i>
<i>december 30-án</i>	<i>vasárnap</i>	<i>szabadnap</i>
<i>december 31-én</i>	<i>hétfőn</i>	<i>heti pihenőnap</i>
<i>1980.</i>		
<i>január 1-én</i>	<i>kedden</i>	<i>munkaszüneti nap</i> ”. ¹¹⁹

Más kérdés, hogy a négynapos „pihenőket” a Kádár-rendszer idején szinte mindvégig, részben vagy egészben, de ledolgozásokkal, munkanapok és pihenőnapok „csereberéjével” oldották meg. Egyedül az 1980-as esztendő volt ez alól kivétel. Ebben az évben ugyanis április 4-e, immáron negyedszer, a húsvéthétfőt megelőző péntekre esett. A munkaügyi miniszter pedig a 2/1980. (I. 7.) MüM számú rendeletben oly módon szabályozta a kéthetenkénti szabad szombatot, hogy április 5-én, szombaton a folyamatosan termelő

vállalatok, szövetkezetek munkavállalóit leszámítva mindenki számára szabadnapot rendelt el.¹²⁰ Egyébiránt az első olyan négynapos ünnepi szünet, melynél már nem kellett sem pótnap, sem kötelező szabadnap, sőt még szabályozást sem kellett vele kapcsolatosan közzétenni a rendszerváltás idején, 1989-ben volt. Ebben az évben ugyanis karácsony napjai hétfőre és keddre estek. Előttük pedig (az akkor már heti rendszerességgel következő) szombati szabadnap, illetve a heti pihenőnap, vasárnap volt.¹²¹

A rendszerváltás időszakában mindenképpen érdemes megemlíteni, hogy 1990. január 31-én, közzétették az Állami Bér- és Munkaügyi Hivatal elnökének 4. számú rendelkezését az 1990. évi munkaszüneti napok körüli munkarendről. A 4/1990 (I. 31.) ÁBMH rendelkezés értelmében – a mezőgazdasági termelőszövetkezetek, a halászati termelőszövetkezetek, a mezőgazdasági szakszövetkezetek, illetve a megszakítás nélkül üzemelő, ezért (rendeltetéséből adódóan) munkaszüneti napokon is működő üzemek, termelőegységek kivételével – „2§ Az 1990. évi munkaszüneti napok körüli – naptár szerinti munkarendtől való eltéréssel járó – munkarend a következő:

<i>március 11-én</i>	<i>vasárnap</i>	<i>munkanap</i>
<i>március 16-án</i>	<i>pénteken</i>	<i>szabadnap</i>
<i>április 28-án</i>	<i>szombaton</i>	<i>munkanap</i>
<i>április 30-án</i>	<i>hétfőn</i>	<i>szabadnap</i>
<i>december 22-én</i>	<i>szombaton</i>	<i>munkanap</i>
<i>december 24-én</i>	<i>hétfőn</i>	<i>szabadnap</i>
<i>december 29-én</i>	<i>szombaton</i>	<i>munkanap</i>
<i>december 31-én</i>	<i>hétfőn</i>	<i>szabadnap</i> ”.122

Mint az előbbi felsorolásból is látszik, e rendelet, „cserenapokkal”, összesen 4 hosszú hétvégét, illetve „ünnepi pihenőt” hozott létre: létrejött egy 1990. március 15-től, csütörtöktől, március 18-ig, vasárnapig tartó négynapos hétvége; egy 1990. április 29-től, vasárnaptól, május 1-ig, keddig tartó, háromnapos „ünnepi pihenő”; egy négynapos karácsonyi szünet december 23-a, vasárnap és december 26-a, szerda között. S végül ott volt egy háromnapos hosszú év végi – év eleji „pihenő” 1990. december 30-a, vasárnap és 1991. január 1-e, kedd között. Ez így akár szerencsés döntés is lehetett volna, ha március 16-i (pénteki) szabadnapot – érthetetlen módon – nem a megelőző vasárnap kellett volna ledolgozni. Valójában semmiből nem állt volna, ha a március 16-i, pénteki, szabadnapot nem március 11-én, a heti pihenőnapon, hanem máskor, például március 10-én, a megelőző hét szombatján, vagy egy másik szombati napon pótolatták volna be. Nem így történt. Igaz a munkaszüneti napok körüli munkarend 1990 tavaszán még változott. Miután ugyanis a kormányzat munkaszüneti nappá tette október 23-át, 1990 májusában megszületett a 9/1990 (V. 10.) ÁBMH rendelkezés a 4/1990. (I. 31.) ÁBMH rendelkezés módosításáról. A 9/1990 (V. 10.) ÁBMH rendelkezés lényege az volt, hogy a „...4/1990. (I. 31.) ÁBMH rendelkezés 2. §-a az alábbiakkal egészül ki:

(Az 1990. évi munkaszüneti napok körüli – naptár szerinti munkarendtől való eltéréssel járó – munkarend a következő:)

<i>október 20-án,</i>	<i>szombaton</i>	<i>munkanap</i>
<i>október 22-én,</i>	<i>hétfőn</i>	<i>szabadnap</i> ”.123

Vagyis egy újabb, háromnapos, „ünnepi pihenő” jött létre 1990. október 21-től, vasárnaptól, október 23-ig, keddig. S ehhez még nem árt hozzátenni: Az 1990-es esz-

tendőben nem csupán március tizenötödikéhez, május elsejéhez, október 23-hoz, karácsonyhoz, illetve a következő esztendő első napjához kapcsolódtak „leállások”, hanem valamennyi „piros betűs” nap ünnepi szüneteket „vonzott”. Mi több, 1989 karácsonya és 1991 húsvétja között, csaknem másfél éven át, az összes munkaszüneti nap hosszú hétvégékkal, illetőleg 3–4 napos „pihenőkkel” párosult! Összesen 11 ünnepi szünet: 3 négynapos és 8 háromnapos keletkezett, zsinórban egymás után. Kezdődött a dolog 1989 karácsonyával, mely ünnep (mint arról már szó esett) a munkavállalók többségének egy négynapos, „cserenap” nélküli, hosszú hétvégét is jelentett egyben. Azután jött újév napja, mely 1990-ben – szintén szerencsés módon – hétfőre esett, előtte pedig december 30-a szombat, illetve 31-e, vasárnap volt; vagyis egy újabb, háromnapos, hosszú hétvége jött létre. Ezután következett a – már szintén említett – március tizenötödikéhez kapcsolódó (újabb) négynapos hosszú hétvége. Az 1990-es „márciusi pihenőt” a „piros betűs” húsvéthétfő követte, mely ünnepnap abban az évben április 16-án volt. Előtte április 15-e húsvét vasárnapja, illetve április 14-e, egy szombati szabadnap volt. Ez – értelemszerűen – egy újabb háromnapos, „cserebere” nélküli, hosszú hétvégét jelentett. Nagyjából két héttel húsvét után május 1-e következett, illetve (ahogyan erről már szintén említés történt) egy újabb háromnapos „ünnepi pihenő”. A következő „piros betűs” ünnep 1990. augusztus 20-a úgyszintén „szerencsés” napra, hétfőre esett, ami egy újabb, munkarend módosítás nélküli, „tisztá” háromnapos hosszú hétvégét jelentett: 1990. augusztus 18-tól, szombattól, augusztus 20-ig, hétfőig. Ezek után következett (az ugyancsak említett) október 21-től október 23-ig tartó, háromnapos „ünnepi pihenő”. Majd – ahogyan erről már szintén szó volt – az 1990-es év végén, illetve az 1991-es esztendő kezdetén, következett egy újabb négynapos karácsonyi, illetve egy háromnapos újévi szünet. A sorban következő „piros betűs” nap 1991. március 15-e, szintén „jól jött ki”, ugyanis abban az évben péntekre esett, ami egy újabb, ezúttal háromnapos, átrendezésektől mentes, hosszú hétvégét jelentett: március 15-től, péntektől, március 17-ig, vasárnapig. A „pihenősorozatot”, végül, 1991 tavaszán, húsvéthétfő zárta, mely ünnepnap abban az évben április elsejére esett, előtte pedig március 30-a, nagyszombat, illetve 31-e, húsvét vasárnapja volt.¹²⁴ Ezután a következő ünnep- és munkaszüneti nap május elseje – az ünnepi szünetek szempontjából legalábbis – már „elveszett”. 1991-ben ugyanis a munka ünnepe szerdára esett, előtte és utána pedig – értelemszerűen – munkanapok voltak. A sorozatos „ünnepi pihenők” létrejöttében az ÁBMH „átvariálása” mellett, természetesen, jelentős mértékben közrejátszott, hogy a szombati szabadnapok (akkor már jó ideje) heti rendszerességgel következtek egymás után, illetve nagyon sokat számított az is, hogy 1989. december 25-től, egészen és 1991. április 1-ig, valamennyi munkaszüneti nap hétfőre, keddre, csütörtökre és péntekre esett, s véletlenül sem szerdára, vagy a hétvégére.

Egyébiránt az ma már nem szokás, hogy egy hosszabb szünet, illetve a „hatékonyság” kedvéért az ünnephez kapcsolódó munkaszüneti napot „pakolják át” egy másik napra. Az sem „dívat”, hogy vasárnap legyen a „pótnap”, s nem szombaton. Ugyanakkor a múlt öröksége abban mindenképp továbbél, hogy hazánkban a különféle kormányzatok, manapság is, előszeretettel hoznak létre 3–4, sőt, újabban, 5 napos ünnepi szüneteket.¹²⁵ S, hogy jó ez így vagy rossz? Nehéz megmondani. E sorok szerzőjének személyes véleménye az, hogy napjaink történéseiről a jövő krónikásai adnak majd teljes és hiteles képet, illetve gyermekeink, unokáink hoznak majd reális értékítéletet.

JEGYZETEK

- 1 *A Jelent és jövőt jelző évforduló* címet viselő írásművet ld.: *Népszabadság*, XLVII. évfolyam, 69. szám 1. és 5. oldal. Idézett gondolat az 1. oldalon.
- 2 Uo.
- 3 Uo.
- 4 Uo.
- 5 Uo.
- 6 Uo.
- 7 Uo.
- 8 Uo.
- 9 *A Jelent és jövőt jelző évforduló* címet viselő írásművet ld.: *Népszabadság*, XLVII. évfolyam, 69. szám 1. és 5. oldal. Idézett gondolat az 5. oldalon.
- 10 Uo.
- 11 Az idézett gondolatot, illetve a Budapesti Rendőr-főkapitányság III/III. Osztályának 1989. március 21-i jelentését ld.: Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (továbbiakban: ABTL), 1.12.2. 391/II-50/1989.03.21.
- 12 Uo.
- 13 Uo.
- 14 Uo.
- 15 Uo.
- 16 Uo.
- 17 Az idézett mondatot, illetve a távirat teljes szövegét ld.: *Népszabadság* XLVII. évfolyam, 68. szám, 1. o.
- 18 *A Népszabadság* március 22-i számában (XLVII. évfolyam, 69. szám) az 5. oldalon, a *Tizenkilencről, másképpen* címet viselő írásműben például arról olvashatunk, hogy a Tanácsköztársaság idején a nemzeti érzéseket sokszor degradálták, semmibe vették, s hogy a tanács hatalom bukását ugyan a külső intervenció idézte elő, de a belső konfliktusok is szerepet játszottak az 1919-es „balos kísérlet” kudarcában.
- 19 Az idézetet ld.: *A felszabadulás évfordulóját ünnepelte az ország* címet viselő írás. Megjelent a *Népszabadság*, XLVII. évfolyam, 79. számának 1. és 4. oldalán. Idézett gondolatok az 1. oldalon.
- 20 Uo.
- 21 Uo.
- 22 Uo.
- 23 Az idézetet ld.: *A felszabadulás évfordulóját ünnepelte az ország*. In: *Népszabadság*, XLVII. évfolyam, 79. szám 1. és 4. o. Idézett mondatok az 4. oldalon.
- 24 Uo.
- 25 Uo.
- 26 Uo.
- 27 Uo.
- 28 Az idézetet ld.: *Magyar és szovjet vezetők táviratváltása* címet viselő cikk. Megjelent a *Népszabadság* 1989. április 5-i számában (XLVII. évfolyam, 79. szám), a 4. oldalon.
- 29 Uo.
- 30 Az idézett gondolatot, illetve a BRFK III/III Osztályának április 5-i jelentését ld.: ABTL, 1.12.2. 391/II-50/1989. 04.04.
- 31 Uo.
- 32 Uo.
- 33 Uo.
- 34 Az idézett mondatot, illetve a Republikánus Kör követeléseit ld.: ABTL, 1.12.2. 391/II-50/1989.04.04. A BRFK április 5-i jelentésének melléklete.
- 35 Az idézetet, illetőleg a BRFK III/III Osztályának április 5-i jelentését ld.: ABTL, 1.12.2. 391/II-50/1989. 04.04.
- 36 Uo.
- 37 Uo.
- 38 Az idézett gondolatokat, illetve a Belügyminisztérium április 28-i szigorúan titkos jelentését ld.: ABTL, 2.7.3. 6-7/291/1989.04.28.
- 39 Uo.
- 40 Uo.
- 41 Uo.
- 42 Uo.
- 43 Uo.
- 44 Uo.
- 45 Uo.
- 46 Az idézett mondatokat, illetve a *Népligeti forogtag nagygyűléssel és gulyásagyúval* címet viselő újságcikket ld.: *Népszabadság*, XLVII. évfolyam, 101. szám, 4–5. o. Idézett mondatok az 4. oldalon.
- 47 *A Népszabadság* korabeli beszámolója szerint – számos vidéki várossal ellentétben – Zalaegerszegen együtt ünnepelte a hatalom és ellenzéke. „Zalaegerszegen, az Alsóerdőre tervezett majális elmosta az esőt. A délelőtti folyamán a városi sportsarnokban több helyi politikai szervezet és mozgalom tartotta meg közös, műsoros megemlékezését. A megjelent fázós hallgatóságot Salamon Béla, megyei szakszervezeti vezető titkár köszöntötte, majd az MSZMP részéről Lendvai Miklós, a szociáldemokraták nevében Szücs Vince, az MDF részéről pedig Heves István mondott rövid beszédet. Az ezt követő önálló ünnepi műsort a Magyar Demokrata Fórum szervezte.” – egyéb más dolgok mellett ezt olvashatjuk a *Népszabadság* május 2-i számának (XLVII. évfolyam, 101. szám) 6. oldalán, a *Zalaegerszeg: Együtt az alternatívokkal* címet viselő újságcikkben. Az elmondottakhoz tegyük hozzá: a Belügyminisztérium (már többször említett) április 28-i jelentésében (ABTL 2.7.3. 6-7/291/1989.04.28.) utalás történik arra, hogy Székesfehérvárott, ha nem is együtt, de egymás mellett ünnepel majd az ellenzék és a hatalom. Szó szerint ezt olvashatjuk: „*Fejér megyében – Székesfehérváron – a május 1-i nagygyűlésen, ahol Pozsgay Imre államminiszter tart beszédet a helyi alternatív szervezetek is jelen lesznek. Külön*

- sátraikban a helyszínen kívánják árulni saját kiadványaikat.”. Ugyanakkor, sajnos, sem a korabeli „hivatalos” sajtó, sem a szamizdat irodalom, sem a levéltári források arra nem térnek ki, hogy végül ez valóban így történt-e. Ott voltak-e Pozsgay beszédénél az „alternatívok”, vagy sem? Erre a kérdésre e sorok szerzője kutatásai során – szintén – nem talált egyértelmű választ.
- 48 Az idézetet ld.: *Május elsejét ünnepelve*. A cikk megjelent 1989. május 2-án, a *Magyar Nemzet* LII. évfolyamának 100. számában, a 3. oldalon.
- 49 Uo.
- 50 Az idézett gondolatokat, illetve az *Új honalapítás előtt állunk* címet viselő újságcikket ld.: *Népszabadság*, XLVII. évfolyam, 196. szám, 1. o. 1989. augusztus 21.
- 51 Uo.
- 52 Uo.
- 53 Uo.
- 54 Uo.
- 55 Uo.
- 56 Az idézetet ld.: *Németh Miklós ünnepi beszéde Cegléden* címet viselő újságcikk. Megjelent a *Népszabadság* 1989. augusztus 21. számának (XLVII. évfolyam, 196. szám) 1. és 4. oldalán. Idézett mondat az első oldalon.
- 57 Az idézett gondolatokat ld.: *Új honalapítás előtt állunk* címet viselő újságcikk. Megjelent a *Magyar Hírlap* 22. évfolyam 195. számának 1. és 2. oldalán, 1989. augusztus 21-én. Idézett gondolatok az első és a második oldalon.
- 58 Az idézetet ld.: *Október 23-át nyilvánítsuk nemzeti emléknapra* címet viselő újságcikk. Megjelent a *Magyar Hírlap* 22. évfolyam 195. számának 3. oldalán, 1989. augusztus 21-én.
- 59 Az október 23-i emléknap abban a formájában, ahogyan Szűrös Mátyás augusztus 20-án felvetette, sosem valósult meg. Viszont az Országgyűlés 1989. október 20-i ülésén – közfelkiáltással, illetve taps kíséretében – elfogadott egy felhívást, mely felhívás – egyéb más gondolatok mellett – azt is tartalmazta: „A magyar nép egyetért a demokratikus Magyarország megteremtésével, 1956 megítélésében azonban a nemzet ma még nem egységes. Mindenkinek magának kell eldöntenie, hogy október 23-áról miként emlékezik, de megemlékezése legyen olyan, amely a megbékélés útját járja, nem tépi fel a sebeket. Fogadjuk megértéssel egymás eltérő véleményét, azokat a megnyilvánulásokat, amelyek nem sértik a törvényes rendet. E gondolatok jegyében hív fel az Országgyűlés minden magyar állampolgárt, hogy az 1956. október 23-ára emlékezés napja ne az országot megosztó, hanem a nemzeti megbékélést előmozdító nap legyen. (Taps.)” E szép szavak mellett azért érdemes megemlíteni, hogy miként cselekedett az Országgyűlés ugyanezen a napon, Roszik Gábor képviselő korábbi javaslata ügyében, mely javaslat lényege az volt, hogy október 23-a, már 1989-ben, váljon nemzeti ünnepé és munkaszüneti nappá. Erről az „utolsó rendi” Országgyűlés, 1989. október 20-án a következőképp döntött: „ELNÖK: Megkérdem a tisztelt Országgyűlést, egyetért-e azzal, hogy határozattal nemzeti ünnepé nyilvánítsuk október 23-át. Kérem az Országgyűlést, hogy szavazzon. (Megtörténik.) Kimondom a határozatot: az Országgyűlés 42 igen, 200 ellenszavazattal, 51 tartózkodással, nem fogadta el a javaslatot. Ezek után a képviselő kezdeményezésére ugyancsak szavazásra teszem fel a kérdést, hogy az Országgyűlés egyetért-e azzal, hogy határozattal munkaszüneti nappá nyilvánítsa október 23-át. Kérem, hogy szavazzon az Országgyűlés. (Megtörténik.) Kimondom a határozatot: az Országgyűlés 38 igen szavazattal, 224 ellenszavazattal és 29 tartózkodással, nem fogadta el a képviselő javaslatát.” Ami az előbbieken említett „képviselei kezdeményezést” illeti: az Országgyűlés 1989. október 20-i ülésén maga Roszik Gábor javasolta, hogy a T. Ház külön-külön döntsön október 23-a nemzeti ünnepé nyilvánítása, illetve a munkaszüneti nappá tétele ügyében. „Az hiszem, a kettőt együtt megszavazni nem célszerű, hiszen arra vajmi kevés remény lehet, hogy három nappal korábban munkaszüneti nappá nyilvánítsuk október 23-át.” Erre tényleg kevés esély volt. A szavazás napja, s az ünnepnap valóban nagyon „közel” volt egymáshoz. Ezt Roszik Gábor is – nyilván – felmérte. Ám abban – úgy tűnik – még reménykedett, hogy legalább a nemzeti ünnepé nyilvánítás lehetséges lesz. Nem így történt! Az Országgyűlés – láthattuk – mindkét javaslatra nemet mondott. Az idézett gondolatokat, illetve az Országgyűlés 1989. október 20-i ülésén történteket ld.: *Az 1985. évi június hó 28-ára összehívott Országgyűlés Naplója IV. kötet*.
- 60 Az idézetet ld.: ÁBTL, 2.7.3. 6–7/631/1989.10.18. A Belügyminisztérium jelentése *Október 23-a megünneplésével kapcsolatos tervekről*.
- 61 Uo.
- 62 Uo.
- 63 Uo.
- 64 Uo.
- 65 Uo.
- 66 Uo.
- 67 Uo.
- 68 Uo.
- 69 Uo.
- 70 Uo.
- 71 Uo.
- 72 Az idézetet ld.: ÁBTL, 2.7.3. 6–7/645/1989.10.19. A Belügyminisztérium jelentése *Október 23-a megünneplésével kapcsolatos tervekről*.
- 73 Uo.
- 74 Uo.
- 75 A BRFK Közbiztonsági Osztálya által 1989. október 16-án és október 17-én készített hivatalos feljegyzéseket ld.: ÁBTL, 1.12.2.

- 391–II–50/1989.10.20-23. 87 Uo.
- 76 Az idézett mondatot ld.: ÁBTL, 1.12.2. 391–II– 88 Uo.
- 50/1989.10.20-23. Megjegyzendő aznap a BRFK 89 Az idézett gondolatot, illetve Szűrös Mátyás be-
III/III-as Osztálya, két jelentést is készített. Az szédének teljes szövegét ld.: *Magyar Nemzet*, LII.
első arról szól, hogy „1989. október 20. 16,00 évfolyam, (1989. október 24-i) 250. szám, 1. o.
- órától 22-én 08,00 óráig...*” milyen információ- 90 Uo.
- ók keletkeztek „...megbízható, nem ellenőrzött 91 Uo.
- forrásból*”. A második jelentés, szintén október 92 Az idézetet ld.: *Ujjongó tömeg fogadta a történel-
22-én (több mint valószínű az esti órákban), ke- mi bejelentést* címet viselő újságcikk. Megjelent
letkezett, s arról szól, hogy „1989. október 22-én 1989. október 24-én, a *Népszabadság*, XLVII.
8.00-20.00 óráig...” milyen információk keletkez- évfolyam, 252. számának 1. oldalán.
- tek „...megbízható, nem ellenőrzött forrásból...” 93 Uo.
- Az idézet, mely a 21-es parcellánál, 1989. október 94 Uo.
- 22-én, délután, történt eseményekre utal – termé- 95 Uo.
- zetesen – a második jelentésből való. 96 Az idézett gondolatokat, illetve Lambert Gábor
írását ld.: *Magyar Nemzet*, LII. évfolyam, 263.
77 Az idézetet ld.: ÁBTL, 1.12.2. 391–II– szám, 2. o. 1989. november 8. Az újságcikk címe
50/1989.10.20-23. A BRFK III/III-as Osztályának kapsán megjegyzendő, hogy ez a cím arra utal,
második jelentése 1989. október 22-én. hogy Moszkvában, 1989. november 7-én, délelőtt
78 Uo. „...az orosz népfront, valamint a moszkvai válasz-
79 Uo. tási szövetség felhívására több ezren gyűltek össze
80 Uo. a Dinamó Stadion környékén.”. Ezen „A békés
81 Az igazsághoz hozzátartozik: a BRFK III/III-as alternatív megmozduláson a totalitarizmust
osztályának október 22-i második jelentésében és a párt hatalmi monopóliumát eltéelő jelszavak
(ÁBTL, 1.12.2. 391–II–50/1989.10.20-23.) – a mellett olyanok is szerepeltek, amelyek a magyar
POFOSZ és az MDF (már többször említett) ren- reformoknak a szovjet gyakorlatba való átvételét
dezvénye mellett – számos olyan rendezvényről szorgalmazták.”.
- olvashatunk, melyet az ellenzék szervezett a forra- 97 Az idézett mondatot ld.: *Üdvözlő táviratok, fogadás
dalmi évforduló „előestéjén”, 1989. október 22-én. címet viselő újságcikk. Megjelent a Népszabadság,
Most csupán két példa: 1989. október „...22-én az XLVII. évfolyam, 264. számának első oldalán,
MDF, FKgP, SZDSZ, FIDESZ, MSZDP, MPFSZ, 1989. november 7-én. Az üdvözlő táviratok kap-
valamint a XX. kerületi egyházak képviselői közös csnán megjegyzendő, hogy a Népszabadság, ekkor,
megemlékezést tartottak a Pesterzsébeti temető- 1989. november 7-én, már nem közölt „megha-
ben. Az »In Memoriam 1956« címmel meghirdetett tató” részleteket arról, hogy mi is állt azokban
kopjafa állításon mintegy 100–150 fő vett részt, a táviratokban, melyet a magyar vezetés küldött
főleg közép és idősebb korú személyek.”. Szintén Moszkvának, a Szovjetunió nemzeti ünnepe alkal-
október 22-én történt, hogy „...15.00-17.00 óráig mából. Csupán annyit lehet tudni, hogy „A nagy
a XVII. kerületi Ellenzéki Kerekasztal /SZDSZ, októberi szocialista forradalom, a szovjet állam
FIDESZ, FKgP, MSZDP/ megemlékezést tartott megalakulása 72. évfordulója alkalmából Szűrös
a Népkerben. A rendezvényen 150-200 fő jelent Mátyás, a Magyar Köztársaság ideiglenes elnöke
meg. A megemlékezés során a FIDESZ és az FKgP Mihail Gorbacsovot, a Szovjetunió Legfelsőbb
szónokai követelték, hogy nevezzék meg az 1956- Tanácsa elnökét, Németh Miklós, a Magyar
os forradalom leveréséért felelős személyeket és Köztársaság Minisztertanácsának elnöke Nyikolaj
és kobozták el a vagyonukat.”. Amellett, hogy (s ez Rizskovot, a Szovjetunió Minisztertanácsának el-
s ez sajtótörténeti érdekesség is egyben) „A helyszínen nökét, Horn Gyula külügyminiszter pedig Eduard
árustották az MDF »Magyar Fórum« c. ujság Sevardnadzét, a Szovjetunió külügyminiszterét tá-
első számát.”. viratban üdvözölte.”. Amellett, hogy „Nyers Rezső,
82 Az idézett mondatot ld.: *Corvin köz, Kilián lak- a Magyar Szocialista Párt elnöke ugyancsak tá-
tanya. In: Magyar Nemzet*, LII. évfolyam, 250. viratot intézett Mihail Gorbacsovhoz, a Szovjetunió
szám, 1. és 2. o. Idézett mondat az első oldalon. Kommunista Pártja Központi Bizottsága főtükará-
83 Az idézetet ld.: *Corvin köz, Kilián laktanya. In: hoz november 7-e alkalmából.*”. Minden jel arra
Magyar Nemzet, LII. évfolyam, 250. szám, 1. és mutat, hogy az említett táviratoknak (is) inkább
2. o. Idézet a második oldalon. csupán diplomáciai, semmint politikai jelentősége
84 Az idézett mondatokat ld.: *Tíz- és tízezrek em- volt, ekkor már.*
lékeztek országszerte 1956. október 23-ára. In: 98 Az idézett mondatot ld.: *Koszorúzás a szovjet hősi
Népszabadság*, XLVII. évfolyam, 252. szám, 1. o. emlékműnél* címet viselő újságcikk. Megjelent a
85 Az idézetet ld.: *Ujjongó tömeg fogadta a tör- Népszabadság* XLVII. évfolyam, 265. számának
ténelmi bejelentést címet viselő újságcikk. In: 5. oldalán, 1989. november 8-án.
Népszabadság, XLVII. évfolyam, 252. szám. 99 Szintén a *Népszabadság* XLVII. évfolyam, 265.
- 86 Uo.

- számában, az első és az ötödik oldalon, látott napvilágot a *Vállalják az elmúlt 33 évet* címet viselő újságcikk, mely írásmű témája az állampárt utolsó, XIV. kongresszusát „túlélő” Magyar Szocialista Munkáspárt Ideiglenes Ügyvivő Testülete által rendezett november 7-i ünnepi megemlékezés volt. A szocialista napilap úgy tudta: „Ezren vettek részt tegnap este az építők színházában, az MSZMP Ideiglenes Ügyvivő Testülete által rendezett november 7-i ünnepi megemlékezésen.” Mely megemlékezés, egyébként, a Kádár-rendszer kezdeti éveit, a forradalom leverése utáni időszak szellemét idézte. Mindjárt kezdetnek, „*Dr. Maróti Imre, a testület [mármint az MSZMP Ideiglenes Ügyvivő Testülete] tagja megnyitójában külön is köszöntötte a jelen lévő internacionalistákat, az 1945-ös párttagokat és az »1956-os ellenforradalom ellen harcolt hősokeket«*”. Erre aztán „...*felállva tapsoltak a résztvevők*.”; s persze, „*»Eljen a párt!« – hangzott föl*.” Az ünnepség hangulata egyébként – legalábbis ha hihetünk a *Népszabadságnak* – a későbbiekben sem sokat változott. Lényegében mindvégig a régi kommunista politika melletti kiállásról volt szó. Érdeemes még megemlíteni, hogy az említett pártrendezvényen „*Ünnepi beszédet Novák Bálint, az Ideiglenes Ügyvivő Testület tagja, az MSZMP érdei szervezője mondott*.”. Nem akármilyen beszéd volt ez! Novák Bálint például – számos más gondolat mellett – kijelentette: „*Vállaljuk a felelősséget az elmúlt 33 évért, de felemelt fejfel...*” Így aztán végképp nem maradt kétség: A Magyar Szocialista Munkáspárt ragaszkodik a múlthoz, a „régiszipi” internacionalista szemlélethez. Mintha az idő kerekét visszaforgatták volna, s nem is 1989. november 7-ét, hanem mondjuk, 1959. november 7-ét mutatta volna a naptár.
- 100 Az idézett gondolatot, illetve a BRFK elutasító döntését ld.: ÁBTL, 1.12.2. 391/II-50/1/1989. (Vegyes anyagok tüntetésekről; demonstrációkról 1989.) A BRFK Közbiztonsági Osztályának 1989. november 6-i hivatalos feljegyzése. Az idézett gondolat kapcsán megjegyzendő: a Hősök terén soha nem volt Lenin-szobor, viszont a közelben lévő Felvonulási téren igen, s több mint valószínű, hogy ez is egyike a rendőrség (rendszerelváltás idején sem szokatlan) tévedéseinek.
- 101 Az idézett gondolatokat, illetve az 1989. évi III. törvény teljes szövegét ld.: *Magyar Közlöny*, 1989. évi 5. szám, Bp. 1989. január 24.
- 102 „*Jelentem hogy 1989. december 25. én. 01. órákkor szolgálatom teljesítése közben arra lettem figyelmes hogy a Bp. XI. ker. Gazdagréti – lakótelepen lévő Közösségi házból kb. 250–300. fős tömeg jön ki és a bejárati ajtó előtt fákját gyújt, majd kettes sorban el indulnak a telep hosszában halk ének szóval a telep felső végén lévő parkoló irányában. Amikor elérték a parkolót, ott a földre levolt ásva egy kb. 3. méter magass kopjafa, 2. db. ugyan csak olyan magass fakereszt, és egy nagyobb méretű fenyőfa, amely mellett táborítz égett. A szolgálati kocsiból értesítettem a Kapitányság ügyeletét aki közölte velem hogy ha vége a felvonulásnak bevonulásom után készítsek az eseményről jelentést, amiből a Központi Ügyelet két példányt kér. A tűz körül megérkezett egy álltalam nem ismert pap, aki beszédet mondott, és a körülvevőkkel együtt karácsonyi énekeket énekelt. Ezt követően 02. órákkor el énekelték a Magyar himnusz, és a fent említett tömeg békésen ki–ki a lakására távozott. Más különös eseményt nem észleltem, rendőri beavatkozásra nem került sor.*” – olvashatjuk T. Béla főtörzsröster és G. Béla örmerster 1989. december 25-i jelentésében. Az idézett gondolatokat, illetve T. Béla és G. Béla jelentését ld.: ÁBTL, 1.12.2. 391/II-50/1/1989. (Vegyes anyagok tüntetésekről; demonstrációkról 1989.)
- 103 Az idézett mondatokat ld.: *A népharag néhány óra alatt elsöpörte a Ceausescu-rezsimet* címet viselő írásmű. Megjelent a *Népszabadság*, XLVII. évfolyam, 304. számának 1. és 2. oldalán. Idézett mondatok az 1. oldalon. A *Népszabadság* beszámolója kapcsán érdemes megjegyezni, hogy az újság december 23-át követően – dacára a karácsony ünnepnek – különkiadásokkal jelentkezett, így próbálva követni a gyorsan változó eseményeket. Ahogyan ezt a szocialista napilap 1989. december 27-én, szerdán, *Rendkívüli Népszabadság* címet viselő cikkében (XLVII. évfolyam, 305. szám, 1. o.) megfogalmazta: „*Miközben az egész ország információra éhesen figyelte a romániai eseményeket, a Népszabadság négy különkiadással jelent meg. Rendkívüli esemény – rendkívüli kiadások. A sajtótörténetbe bizonyára bekerül – utóljára Gagarin űrutazását köszöntve jelent meg ily módon ez az újság.*” Az igazsághoz persze hozzátartozik, hogy – bár ezt a szocialista napilap nem reklámozta – a keleti szomszédunknál bekövetkezett forradalom okán nem csupán a *Népszabadság* jelentkezett különkiadással, hanem a *Magyar Nemzet* is. 1989. december 24-én jelent meg a *Rendkívüli Magyar Nemzet*. Melynek első oldalán – az aktuális hírek mellett – ezt olvashatjuk: „*A Magyar Nemzet rendkívüli számát a szerkesztőség és a kiadó dolgozói társadalmi munkában készítették. A szám bevételét a romániai rászorulóknak segítésére ajánlotta föl a Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat.*” Az újság ára egyébként 8 forint volt.
- 104 Az idézett mondatokat, illetve a *Magyarellenés megmozdulások Romániában* címet viselő újságcikk teljes szövegét ld.: *Magyar Nemzet*, LIII. évfolyam, 65. szám, 2. o.
- 105 Uo.
- 106 Az 1990-es Marosvásárhelyi eseményekről – más munkák mellett – részletesen is beszámol: Kincses Előd: *Marosvásárhely fekete márciusa*. Püski Kiadó, Bp., 1990.
- 107 Az idézett gondolatokat, illetve a 4.090/1947.

- M. E. számú rendelet teljes szövegét ld.: *Magyar Közlöny Rendeletek Tára* 1947. évi 75. szám, Bp. 1947. április 2.
- 108 Az idézett mondatot illetve az 1.035/1951. (XII. 5.) számú minisztertanácsi határozat teljes szövegét ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1951 I. kötet Törvények, törvényerejű rendeletek és minisztertanácsi rendeletek 1951.* Közzéteszi a Minisztertanács Elnökének Hivatala. Bp. 1952. 417.o.
- 109 Az idézett gondolatot, illetőleg az 1.006/1952 (III. 30.) számú minisztertanácsi határozatot ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1952.* Közzéteszi a Minisztertanács Hivatala. Bp. 1953. 229. o. Megjegyzendő: az említett minisztertanácsi határozat egyetlen szóval sem említi azt aényt, hogy virágvasárnap abban az évben április 6-ára esett. Arról, hogy ez a „cserebere”, nem csupán a „felszabadulás napjáról”, de az április 6-i virágvasárnapról is szólt csupán a Balog Margit és Gergely Jenő *Egyházak az újkori Magyarországon* c. könyvének első kötetében olvashatjuk (Balogh Margit – Gergely Jenő: *Egyházak az újkori Magyarországon 1790–1992 I. kötet Kronológia.* Kiadja: História, MTA Történettudományi Intézete. Bp., 1993. 302. o.); illetve a dolog kikövetkeztethető húsvét időpontja alapján. Húsvét ugyanis az 1952-es esztendőben április 13–14-ére esett. Húsvét (húsvéthoz kapcsolódóan) pünkösd, illetve az ortodox húsvét időpontjairól, az időszámítás szerinti 1600-as év, s a (jövőbeli) 3099-es esztendő között, részletes tájékoztatást ad: <http://progkor.inf.elte.hu/200405.1/napok.htm>.
- 110 Az 1.037/1952. (X. 26.) számú minisztertanácsi határozatot ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1952.* I. m. 295. o.
- 111 Az 1.078/1953. (XII. 16.) számú minisztertanácsi határozatot ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1953.* Közzéteszi az Igazságügyminisztérium közreműködésével a Minisztertanács Titkársága. Bp. 1953. 221–222. o.
- 112 Az 1.056/1954. (VIII. 8.) számú minisztertanácsi határozatot ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1954.* Közzéteszi az Igazságügyminisztérium közreműködésével a Minisztertanács Titkársága. Bp. 1955. 330. o.
- 113 Az idézett gondolatokat, illetve az 1.028/1956. (IV. 18.) számú minisztertanácsi határozatot ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1956.* Közzéteszi az Igazságügyminisztérium közreműködésével a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány Titkársága. Bp. 1957. 148. o.
- 114 Uo.
- 115 A 12/1956 (XII. 19.) és a 13/1956. (XII. 19.) számú kormányrendeleteket ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1956.* I. m. 124–125. o. A 12/1956 (XII. 19.) számú kormányrendelet, illetve a 13/1956 (XII. 19.) számú kormányrendeletből idézett mondatot ld. a 124. oldalon.
- 116 Az említett intézkedést az 1.008/1958. (III. 5.) számú kormányhatározat rögzítette. Az idézett mondatot, illetve a határozat szövegét ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1958.* Közzéteszi az Igazságügyminisztérium közreműködésével a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány Titkársága. Bp. 1959. 288. o.
- 117 Részleges négynapos szünet elrendelésére már 1968-ban sor került. Mégpedig az 5/1968. (XI. 12.) MüM számú rendelet alapján. E munkügyi miniszteri rendelet volt az, mely az év végére eső heti pihenőnapok áthelyezéséről oly módon rendelkezett, hogy előírta: „1. §. (1) A dolgozók pihenésének megfelelőbb biztosítása és a termelőberendezések jobb kihasználása érdekében az 1968. évben a heti pihenőnapot december 22. helyett 24-én és december 29. helyett december 31-én kell kiadni. Ennek megfelelően az áthelyezett pihenőnapok előtti munkanapokon (december 23-án és 30-án) kell a szombati munkaidőbeosztást alkalmazni, illetőleg a munkaidőbeosztás szerint szombatra eső szabadnapot kiadni.” Mindez – elvileg – a páros-páratlan rendszerben dolgozó szabad szombatos munkavállalók (a szabad szombatos munkavállalók többsége) számára egy négynapos, egybefüggő, december 23-tól, hétfőtől, december 26-ig, csütörtökig tartó karácsonyi szünetet, s egy kétnapos év végi, év eleji szünetet eredményezett volna. Nem utolsósorban azért, mert december 28-a, szombat, illetve az azt „helyettesítő” december 23-a abban az évben a páros, ötvenkettedik hétre, 1969. január 4-e, szombat, illetve az azt kiváltó december 30-i „pótszombat” pedig a páratlan első hétre esett. Más kérdés, hogy a gyakorlatban a „szabadnapos” munkahelyek fűtyültek erre a rendelkezésre. Az előírt négynapos karácsonyi, illetve kétnapos újévi szünet helyett a következő munkarendet alakították ki: december 22-e, vasárnap, heti pihenőnap; december 23-a, hétfő, szintén heti pihenőnap; december 24-e kedd, szabadnap; utána pedig jött a kétnapos ünnep. Vagyis nem négy-, hanem ötnapos volt a karácsonyi szünet. Igaz ezt követően, december 27-től, péntektől, egészen Újévig dolgozni kellett. Történt mindez a miniszteri tiltás ellenére, annak ellenére, hogy az 5/1968. (XI. 12.) MüM számú rendelet világosan leszögezte: „(2) Az (1) bekezdésben foglaltakon túlmenően az év végi munkaidőbeosztást nem szabad megváltoztatni (pl. az erre az időszakra eső munkaidő évetes ledolgozásával).”. Az idézett gondolatokat, illetve az 5/1968. (XI. 12.) MüM számú rendelet teljes szövegét ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1968.* Közzéteszi az Igazságügyminisztérium közreműködésével a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány Titkársága. Bp. 1969. 533. o. Ami a jogsértő év végi munkarendet illeti: erről részletesen olvashatunk dr. Magyar Lajosné A

- munkaidő-csökkentés elvi és gyakorlati problémái* címet viselő könyvében (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1969. 119–120. o.). Dr. Magyar Lajosné könyve kapcsán ugyanakkor tudni érdemes, hogy a szerzőnő meg sem említi az 5/1968. (XI. 12.) MüM számú rendeletet, illetve annak előírásait. Úgy ír az 1968-as év végi munkarendről, mintha minden a legnagyobb rendben lett volna, s nem lett volna jogellenes, hogy egyes munkahelyeken ötnapos karácsonyi szünetet adtak a munkavállalóknak.
- 118 1969-ben az április 4-i, illetőleg a húsvéti munkaidő beosztásról az 1002/1969. (II. 9.) számú kormányhatározat rendelkezett. Az említett kormányhatározat, amellelt, hogy előírta: „Az 1969. évben az április 5-i munkanapon a vállalatoknál, hivataloknál, intézményeknél szabadnapot kell kiadni...”; a szabadnap pótlásáról is részletesen rendelkezett. Mégpedig a következőképpen: „a) A kéthetenként szabadnapot tartó vállalatoknak a szabadnapot április 5-én kell kiadni akkor is, ha a beosztás szerint ez más napra esne. b) Az a) pontban nem említett vállalatoknál és költségvetési szerveknél a rendkívüli szabadnap miatt kiesett munkaidőt le kell dolgozni.” Azt, hogy milyen módon, a vállalat igazgatója a szakszervezeti bizottsággal egyetértésben meghatározhatta. Pontosabban szólva választhattak az említett kormányhatározatban felsorolt háromféle lehetőség közül. Vagy azt választották, hogy „... a március 30. vasárnapi pihenőnapra az egyébként szokásos munkanapot rendelik el és ha a szombati munkaidő beosztás ettől eltérő, úgy ezt az április 4-ét megelőző munkanapon (április 3-a) csütörtökön alkalmazzák...”. Esetleg dönthettek úgy is, hogy „...a rendkívüli szabadnap miatt kiesett munkaidőt 1969. április 4-ét megelőző vagy követő két héten elosztva ledolgozzák...”. Vagy volt még egy lehetőség, mégpedig az, hogy „...a dolgozókkal történő egyetértés alapján az ez évi rendes szabadság terhére szabadságnapot iktatnak be.” Ami az úgynevezett „költségvetési szerveket” illette: „c) A költségvetési szerveknél a rendkívüli szabadnap következtében kiesett munkaidőt a szakszervezeti bizottsággal egyetértésben megállapított időben és módon 1969. április 4-ét megelőző vagy követő két héten kell ledolgozni.” Kivéve a termelőmunkát folytató költségvetési szerveket, illetőleg a fegyveres testületeket. Rájuk nézve ugyanis (a már említett) b) pontban foglaltakat is lehetett alkalmazni. Természetesen: „E határozat a megszakítás nélkül üzemelő (folytonos) vállalatok, illetőleg ilyen jellegű munkakörökben foglalkoztatottak munkaidő beosztását nem befolyásolja.” Az idézett gondolatokat, illetőleg az 1102/1969. (II. 9.) számú kormányhatározat teljes szövegét ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1969.* Közzéteszi az Igazságügyminisztérium közreműködésével a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány Titkársága. Bp. 1970. 305. o.
- 119 Az idézetet, illetve a 16/1978. (XI. 29.) MüM számú rendeletet ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1978.* Közzéteszi az Igazságügyi Minisztérium közreműködésével a Minisztertanács Titkársága. Bp. 1979. 712. o.
- 120 Az igazsághoz hozzátartozik, hogy, 1980. április 5-e így is, úgy is szabadnap lett volna mindazoknak, kik a páros-páratlan szombatok rendszerében dolgoztak, lévén, ha április 5-e szombati napra esik, akkor az mindig a páros, tizennegyedik hét is egyben. A munkaügyi miniszter azonban ezzel nem elégedett meg. Biztosra ment, s ezért 1980. április 5-re általában szabadnapot rendelt el. Így született meg a 2/1980. (I. 7.) MüM számú rendelet, mely rendelet egy 1980. április 4-től 1980. április 7-ig tartó, „csere nap” nélküli, (újabb) négynapos szünetet írt elő. Megjegyzendő 2/1980. (I. 7.) MüM számú rendelet nem csupán ezt az egy négynapos hosszú hétvégét írta elő, de – kötelező szabad szombatok, illetőleg „munkás” vasárnapok beiktatásával – létrehozott még további öt, az ünnepekhez kapcsolódó szünetet is. Létrejött egyfelől három háromnapos szünet: 1980. május 1-től, csütörtöktől május 3-ig, szombatig; 1980. december 25-től, csütörtöktől december 27-ig, szombatig, illetőleg 1981. január 1-től, csütörtöktől január 3-ig (szintén szombatig). Emellett volt egy, a „piros betűs” 1980. november 7-ét s november 8-át, pénteket és szombatot magába foglaló kétnapos szünet is. Továbbá a 2/1980. (I. 7.) MüM számú rendelet létrehozott egy 1980. november 1-ét és november 2-át magába foglaló kétnapos fix hétvégét is, mégpedig oly módon, hogy november 1-ét kötelező szabad szombattá nyilvánította. Igaz, Mindenszentek így is, úgy is „szerencsés” nap volt, illetőleg ez az ünnep már korábban, 1969-ben és 1975-ben is „jól jött ki” a szabad szombat szemponjtából. Ugyanis, ha november 1-je szombat, akkor az mindig a páros, negyvennegyedik hét is egyben, ami a páros héten szabad szombatos munkavállalók számára a kétnapos hétvégét jelentette annak idején. Ez azonban a munkaügyi miniszternek kevés volt. Előírta, hogy november elsejére, szombatra, mindenkinek, munkarendjétől függetlenül, szabadnapot kell biztosítani. Ez esetben is csupán a folyamatosan termelő vállalatok, szövetkezetek, illetve az ott dolgozó munkavállalók voltak kivételek. A 2/1980. (I. 7.) MüM számú rendeletet ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1980.* Közzéteszi az Igazságügyi Minisztérium közreműködésével a Minisztertanács Titkársága. Bp. 1981. 772–773. o.
- 121 Más kérdés, hogy már 1989 előtt is lett volna lehetőség egy külön szabályozás nélküli „tisztá” négynapos hétvégére. Mégpedig három évvel korábban, 1986-ban. Ebben az évben ugyanis – túl azon, hogy az összes „piros betűs” nap, szerencsésen, hétköznapra esett – karácsony külön is

„jól jött ki”. 1986-ban ugyanis december 25-e és 26-a csütörtökre, illetve péntekre esett. Utána pedig (értelemszerűen) szombati szabadnap, illetve vasárnap következett. Pontosabban következett volna, ugyanis a vezetés abban az évben alaposan „megkeverte” az ünnepek körüli munkarendet. Egy egybefüggő négynapos szünet helyett – „csere napokkal” – létrehoztak inkább két rövidebb „pihenőt”: létrejött, egyfelől egy, december 24-től, szerdától, karácsony másnapjáig, péntekig tartó háromnapos karácsonyi szünet. Továbbá megszületett egy, 1986. december 31-ét, szerdát, s 1987. január 1-jét, csütörtököt magába foglaló kétnapos szünet is. Más kérdés, hogy az 1986-os esztendő utolsó hétvégéjén, december 27-én és 28-án dolgozni kellett. Ezek munkanapok voltak. Mi több, 1987. január 3-a, szombat, szintén munkanap volt. Természetesen az év végi átrendezésnél két munkanap is elegendő lett volna december 24-e, illetve december 31-e pótlására. Ettől függetlenül három „csere napon” is dolgozni kellett. Más kérdés, hogy december 28-át a munkavállaló egy másik, a munkaadó által meghatározott napon, szabadnap formájában „lecsúsztathatta”. Minderről egyébként az Állami Bér- és Munkaügyi Hivatal elnökének 3/1986 (II. 13.) rendelkezése, illetve a rendelkezést kiegészítő 8002/1986. (II. 13.) ÁBMH számú tájékoztató döntött. A 3/1986. (II. 13.) ÁBMH számú rendelkezést, s a 8002/1986. (II. 13.) ÁBMH számú

tájékoztatót ld.: *Magyar Közlöny*, 1986. évi 3. szám. Bp. 1986. február 13.

- 122 Az idézetet, illetve a 4/1990 (I. 31.) ÁBMH rendelkezés teljes szövegét ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1990 2. kötet*. Közzéteszi az Igazságügyi Minisztérium és a Miniszterelnöki Hivatal. Bp. 1991. 1448–1449. o. Idézett gondolatok az 1449. oldalon.
- 123 Az idézetet, illetve a 9/1990 (V. 10.) ÁBMH rendelkezés teljes szövegét ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1990. 2. kötet*. I. m. 1453. o.
- 124 Arról, hogy húsvéthétfő 1990-ben április 16-án, a következő évben, 1991-ben, pedig április elsején volt a <http://progkor.inf.elte.hu/200405.1/napok.htm> honlap ad tájékoztatást.
- 125 Ötnapos szünet bevezetésére Magyarországon legutóbb 2014-ben került sor. Mégpedig a nemzetgazdasági miniszter 33/2013. (VIII. 30.) NGM rendelete alapján, mely rendelkezés a 2014-es esztendő munkaszüneti napjai körüli munkarendet szabályozta; s – egyéb más dolgok mellett – előírta, hogy 2014. december 24-e, szerda, pihenőnap. Mely pihenőnapot a 2014. december 13-i, szombati munkanapon kellett pótolni. Vagyis december 24-e, szerda, szenteste napja pihenőnap volt, utána a kétnapos karácsony, majd a kétnapos hétvége következett. A 33/2013. (VIII. 30.) NGM rendeletet ld.: *Magyar Közlöny*, 2013. évi 143. szám. 2013. augusztus 30.